



# «Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!» ЭНГИЭЛИ

12+

2019 сыл  
Ыам ыйын  
16 күнэ  
Чэппиэр  
№ 19 (10704)

1935 сыл алтынны 5  
күнүгэр төрүтэммитэ

Нам улууһун хаһыата

1996, 2005, 2009 сылларга  
«Сыл бастыг хаһыата»

**БЭҔЭНЭЭ...  
БҮГҮН...  
САРСЫН...**

Улуус баһылыгын  
мунһабыттан  
бэлиэтээһиннэр

Баһаарынай сулууспа иһитиннэрбитинэн, 3 баһаар тура сылдыбытын умулларбыттар. Үөдэйгэ от, Граф Биэрэгэр бырабыллыбыт маһыын дьыэтэ умайбыттар.

Ыам ыйын 12 күнүгэр муус Ленскэй оройуонугар усгубут, Өлүөхүмэ куоратын үөһэ өтүгэр хамсаабыт. Биһиги улууспутугар бу нэдиэлэ бүтүтүгэр биллэрэ, муус былырынныгытааҕар арыый хойутаан хамсыра сабадаланар.

Лесхоз, полиция, экология үлэһиттэрэ холбоһуктаах рейдэ 318 булчукка өйдөтөр, сэрэтэр листэри туттарбыттар. Баһаары туоратар сыллаах өртөөһүнү 3000 гектардаах сиргэ ыттар былааны 3200 гектарынан толорбуттар. Сорох нэһиликтэр хаар эрдэ ууллан баһаар турар куттала үөскээбитинэн, тиэрдиллибит былааны толорботтор. Баһаартан сэрэхтээх буолуу ыам ыйын 15 күнүттэн биллэриллинэ.

Киин балыһа кылаабынай быраана иһитиннэрбитинэн, «онко-поиск» акцията 574 киһи чинчийини барбыт. Балартан 54 киһиэхэ онко-тестирование положительнай түмүгү көрдөрбүт.

Бу ый 15-16 күннэригэр Нам сэл. КСК-гар үөрэнээччилэр сааскы спартакиадалара былаанналар.

«Олонхо ыһыаһын» фондатыгар улуус тэрлэтэлэрэ бары иккили күннэх хамнастарын киллэрбиттэр.

Ленскэй нэһилиэк дьаһалтата, депутаттара хаста да субуотунньуктаатылар. Киһилэр холбурдарын батыһан сорох түөлбөлөр көхтөөхтүк үлэлээбиттэр. Нэһилиэнньэ атын араһына көрөн олоһу, хамсана илгэ бэлиэтэннэ.

Улууска 8 инфекционной ыарыы бэлиэтэммит. Нам сэл. 1 сэлликтээх киһи баара биллибит. 2 киһи ыкка ыттыттарбыт. Куртах, оһоҕос ыарыыта элбиэр чинчитэ баара дыксиннэрэр. Санитарнай ыраастааһын Нам сэлиэнньэтигэр мөлтөхтүк барар.

Ленскэй нэһилиэк баһылыга иһитиннэрбитинэн, сорох тэрлэтэлэр территорияларын таһын хомуйаллар, сорохтор үчүгэйдик ылса иликтэр. Сөптөөхтүк көрүнэн истинэн олоһот гражданнартан, тэрлэтэлэргэн ыйыты, ирдэбил күүскэ туруохтаах.

Сыл сабаланыытыттан 150 ыты суох онорбуттар.

**Бэлиэтэннэ  
И. ИВАНОВ**

Бэлиэ түгэн



## ҮТҮӨ САНАА, ДЭГИТТЭР ДЬОҔУР, КЭРЭ КӨСТҮҮ

**М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илинни федеральной университетка сыллата ытыллар «Мисс и Мистер СВФУ» быһылгы конкурсулар үп уонна экономика институтун 3-курсун студентката, Нам улуһунттан төрүттээх Саргылаана Максимова кыайылылааһын табыста.**

Кини 2016 сыллаахха Намнаағы гимназияны кыһыл көмүс мэтээлинэн үөрэнэн бүтэрэн, университетка кирибитэ. Бастагы курстан студенттар идэлээх союзта-

рыгар көхтөөхтүк кыттыбыта, үөрэнэр институтун конкурсулар «Мисс ФЭИ» ааты ылбыт. Оттон оскуолаҕа үөрэнэр сылларыгар «Мичийээнэ Куо», «Мисс гимназия» диэн конкурстарга кыайылылааһын тахсыбыт. Гимназияҕа «Стремление» үгкүү уонна «Дьэргэлгэн» ырыа ансамбылларыгар, научнай-чинчийэр үлэнэн, спордуна дьарыктанмыта. Ити курдук кыра эрдэҕиттэн араас эйгэҕэ тус талаанын, дьоһурун толору арыйбыта.

Конкурс ый устата барбыт. Кыттааччылар маастар-кы-

лаастарга, фотосессияларга, араас көрсүһүүлэргэ сылдыбыттар. Күрэх 4 түһүмэхтээх ытыллыбыт: өй, спорт, талаан уонна түмүк. Бүтэһик кэрдиискэ бэйэни билиһиннэри, киһээнни былааччынан тахсы, үгкүү уонна «Этап X» диэн кистэлэн түһүмэхтэр ытыллыбыттар. Саргылаанаҕа «Снэпчат» диэн социальной ситим аныгы көрүгэ түбэспит. Манна киһи сирэйин араас филтердары туһанан, уобарастаан көрдөрбүт, онон аныгы технологияны толору баһылырын дакаастабыт.

**Ким да умнуллубат,  
туох да умнуллубат**

Ыам ыйын 7 күнүгэр И.С. Гаврильев аатынан Нам 1-кы №-дээх орто оскуолатын актотай саалатыгар Бүтүн Россиятаағы «Диктант Победы» тэрээһин аан бастакытын ытылыһына. Бу күн Нам улуһун киин оскуолаһарыттан, Намнаағы педколледжтан 60-ча ыччат тургутууну ааста.

Диктаны «Биир ньыгыл Россия» партия, Россиятаағы исторической, Россиятаағы байыаннай-исторической общество уонна Бүтүн Россиятаағы волонтердар общественной хамсааһыннара тэрийдилэр. Сүрүн площадканы Москваһаағы 1941-1945 сс. Аҕа дойду сэриитин киин музейа буолла.

Бэрэбиэркэлиир үлэ сүрүн сыалынан-соруһунан Аҕа дойду историятын үөрэтиигэ элбэх киһини кытыары, ыччаты патриотической тыынна иити буолар. Сааһыттан, омуһуттан, үөрэҕиттэн, итэҕэлиттэн тутулуга суох диктантпобеды.рф сайтка эбэтэр миэстэтигэр регистрациялаһыт дьон кытыннылар. Соруудаһтары история чаһыларыгар олоһуран, идэ-

## КЫАЙЫ ДИКТАНА



тийбит специалистар онорбуттар. Ол курдук, манна байыаннай начальниктар ахтыларыттан, литературнай айымньылартан быһа тардыһылар; Сэбиэскэй Союз геройдарын, сэрии сэптэрин, монументнары, бойбууой дьайылары, биллиилээх худуһунньуктар хартыһыналарын, художественнай киинэлэри билии кирибиттэр.

Хас биирдии кыттааччыга матырыйаал комплекта, тустаах нүөмэр берилиннэ. Бу нүөмэринэн

диктантпобеды.рф сайтка кириэн, түмүккүн билсиэххин сөп. 20 соруудаһаах диктант 45 мүнүүтэ устата барда.

Бары кыттааччыларга туоһу сурук туттарыһына. Түмүктэр бэс ыйын 12 күнүгэр сайтка тахсаллар. Балаһыанһа быһыытынан, площадка айы 3-тэн итэҕэһэ суох киһи кыайылылааһын быһаарылыахтаах. Баал тэһнэһэр түбэлтэтигэр ким үлэтин эрдэ туттарыта учуоттанар.

**А. КОРЯКИНА**

Уопсай түмүккэ кыттааччы тэрээһиннэргэ хойутаабытка кэлэрэ, көхтөөхтүк кыттар учуоттаммыт. Саргылаана «төһөнөн кыһаллаһын да, ситиһии соччонон кэлэр» диэн кыайытын сэкириэтин арыйда.

Кини Варвара Афанасьева уонна Иван Николаевич Максимовтар иллээх дьыэ кэргэнгэ үһүс оһонон күн сири кэрбүт. Икки эдьийдээх. Ийэтэ Варвара Афанасьева киин поликлиника сэбиэдиссэинэн өр сылларга үлэлээн, холку майгытынан, дьонго үтүө, тэҥ сыһыанан сөбүлөспитэ. Аҕата Иван Николаевич, Хамаһатта нэһилигийн баһылыга, киһи көрүстээх, үтүө-мааны майгылаах, улууспут сайдарын туһугар өйүн-санаатын олоһу учуурар, ытыктанар салайааччы буолар. Иккиэн олоһо сиэри-майгыны толору тутуһар үтүөкөн дьон. Саргылаана манньк ыалга иитиллэн, такайыллан, өйүнэн, сиэринэн-майгытынан, тас көстүүтүнэн саһаҕа сэргэнэр ыччат буолбута саарбахтаммат.

Конкурса кыттарыгар төрөспүттэрэ, эдьийдэрэ уонна чугас доһотторо улаханньк көмөлөспүттэр. Манна даһатан эттэххэ, Саргылаана бииргэ төрөөбүт эдьийэ Лена 2010 сыллааһа эмиэ манньк конкурс кыайылылааһа буолан «Мисс ЯГУ» үрдүк аатын сүкпүтэ, онон балта бу конкурс кыттарыгар сүбэ-ама биэрэн, улаханньк өйөөбүт. Биһиги кыһыһыт эһии «Миссинтернет» уонна «Көрөөччүлэр биһирэбиллэрэ» анал ааттарга кыайылылааһынан тахсан, дьонун-сэргэтин үөрүүтүн өссө үксэпитин бары тэһнэ үллэстэбит.

**А. КОРЯКИНА**

2019 сыл – Энгиэлигэ  
Олонхо туоната



Уопсайа Фондаҕа  
билиһни туруһунан -  
11 мөл. 023 130.25 солк.

Реквизиты:  
**ФОНД ПОДДЕРЖКИ  
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ  
НАМСКОГО УЛУСА**  
ИНН 1417010525  
БИК БАНКА 049805609  
К/С 30101810400000000609  
НОМЕР р/с  
40703810276000001475  
Дата открытия 06.02.2019

**НАИМЕНОВАНИЕ  
БАНКА:**  
ЯКУТСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ  
№8603 ПАО Сбербанк  
г. Якутск, Доп. офис  
№8603/060, 677007, г. Якутск,  
ул. Кирова, 29.

Чөл олох — олохпур түһэ

## ЧӨЛ ОЛОХХО ДЬУЛУХАЛЛАР



Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолору реабилитациялыыр киин уонна үөрэх управлениета көбүлээнэр, үгэс буолбут VII-с улуустааҕы Угловской аабылар быйыл Нам салиэнньэтин «Түөлбэ» оҕо киинигэр ытылыннылар. Аабылар киэн программа аардылар: дакылаат аабыта, уруһуй, хоһоон конкурстар сарсыардаттан киһиээнгэ диэри ытылыннылар. Л. Маркова, тэрийээччи: «Угловской аабылар Нам улууһугар эрэ ытыллаллар.

Приютка арыгыттан улахан охсууну ылбыт оҕолор кириэллэр. Биһиги оҕолорбутун өйөөмүт, чөл олох түмсүүтүн тэриимпипит. Сыл аайы ыам ыйын 31 күнүгэр фестиваль ытытабыт. Сэтиннигэ, аан дойдутааҕы табахтан akkaастаны күнүгэр, факеллаах сэлэни хаамабыт. «Классы, свободные от курения» диэн конкурс тэрийэбит.

Үөрэнээччилэр 1-кы кыластан оскуоланы бүтэриэхтэригэр диэри кылааспыттар биир да оҕо табахтыа суохтаах диэн сыал-сорук туруоруналлар. Куһаҕан дьаллыкка ыларан ээр оҕону үтүө суолга үктэнэрэллэр. Манньк конкурстарга ситиһиилээхтик кыттаммыт, 11-с кылааска 11 дипломнаах буолуохтаахпыт диэн санаанан салайтаран, чөл олоххо дьулуһаллар.

Депутаттыгы сылдьан, арыгы маҕаһыннарын үөрэх тэрилтэлэриттэн 1500 м тэйиччи көһөртөрбүһүт. Нам салиэнньэтин депутаттара В. Попова, А. Кириллин, И. Винокуров киин нэһилиэк табахтан akkaастанар территория буоларын туруорсаллар, ол гынан баран, бу үтүө бачыым харгыстары көрүстэ.

Уопастыбабыт үлэтэ үтүө түмүктэрдээх. Ол курдук, 2011 с. 485 киһи наркологической кабинка учуокка турбут

буоллаҕына, 2018 с. - 299 киһи; аҕыйах сыллааҕыта арыгыттан сүһүрүү 52 түбэлтэтэ тахсыбыт буоллаҕына, 2018 с. - 16; 2011 сыллаахха наркотигы туһаны - 23, 2018 с. - 17 түбэлтэтэ бэлиэтэммит; 2011 с. 99 киһи араас сүһүрдэр веществолары туттан, суһал көмө ынырбыт буоллаҕына, 2018 с. 48-ка тийбит. Көрдөрүү 2 төгүлүччаата.

Уопсайа 69 киһи: 16 үөрэнээччи, 13 педагог дакылаат аабытыгар; 18 оҕо уруһуй, 22 оҕо хоһоон конкурсугар көхтөөхтүк кытыннылар. Дакылаат конкурсугар педагогтарга - И.Н. Босикова, З.Д. Владимирова (Үөдэй оск.) - 1-кы м., А.А. Егоров (Түбэ) — 2-с м., М.М. Осипова (Бөтүн оск.) — 3-с м.; үрдүкү кылаас оҕолоругар - Э. Смирникова (Хамаҕатта оск., 9-с кыл.) — 1-кы м., С. Сивцев, Н. Охлопков (Нам 1-кы №-дээх оск., 8-с «г» кыл.) - 2-с м., М. Суздалов, А. Сивцев (Нам 1-кы №-дээх оск., 7-с «а» кыл.) - 3-с м.; орто кылаастарга — Д. Михайлова (Нам 1-кы №-дээх оск., 5-с «г» кыл.) - 1-кы м., Я. Андреева («Түөлбэ» о/к, 6-с «в» кыл.), Д. Охлопкова (Нам 1-кы №-дээх оск., 7-с «а» кыл.) - 3-с м. буоллулар.

Биридиэлэн хоһоон аабытыгар: Э. Смирникова (Хамаҕатта оск., 9-с кыл.) — 1-кы м.; А. Бережнев (Партизан оск., 7-с кыл.) — 2-с м.; Дь. Дойдухов (Хамаҕатта оск., 5-с кыл.) - 3-с м.; бөлөбүнэн аабыга - Нам 1-кы №-дээх оск. 10-с кыл үөр. - 1-кы м.; Затон оск. 5-с кыл. үөр. - 2-с м. ыллылар.

Түмүктээн эттэххэ, Үөдэй, Түбэ, Бөтүн, Нам 1-кы №-дээх, Хамаҕатта оскуолатын, «Түөлбэ» оҕо киинин педагогтара, үөрэнээччилэрэ үчүгэй бэлэмнээх кэлбиттэр. Ордук Түбэттэн кыттыбыт Аскалон Егоровы бэлиэтиэххэ сөп. Киһи 2 үөрэнээччини салайан аҕалыт. Эдэр киһи общественной хамсааһын тэрийэн, Нам улууһун эр дьонун түмэр баҕа санаалаах эбит. Нэһиликтэринэн сылдьан чөл олоҕу пропагандалаан саҕалаабыт. Тыва республикатыгар уопут атастаһан кэлбит. «Самоотравление — это отсутствие самоуправления» диэн дакылаатыгар киһи бэйэтин салайынан куһаҕан дьаллыктан akkaастаныан сөбүн бэрт итэҕэтиллээхтик кэпсээтэ. Кэлэр өттүгэр бэрт көхтөөх, үтүө саҕалааһыннардаах киһи буһан-хатан, тахсан иһэр эбит диэн көрдүм.

Үөдэй оскуолатын педагогтара И.Н. Босикова, З.Д. Владимирова нэһилиэк барыта турунан, чөл олоҕу тутуһан, үгүс ситиһиилээхтүгэр билиһиннэрдилэр.

Хоһоонааҕааччылартан Нам 1-кы №-дээх оскуолатын 10-с кылааһын үөрэнээччилэрин толорууларын кэрэхсии көрдүм. Киһилэр «Арыгыны испэт буолун» диэн хоһоону олус ийиһилээхтик, ис хоһооноохтук аахтылар. Затон оскуолатын 5-с кылааһын үөрэнээччилэрэ хамсанан, плакат тутан аахпыттара көрөөччүнү да, дьүүллүүр да сүбэни кэрэхситиэн кэрэхсэттэ.

А. КОРЯКИНА

Улуус баһылыгы колонката

## ААСПЫТ НЭДИЭЛЭБЭ

ААҒААЧЧЫ, ДОРООБО!

Ааспыт нэдиэлэбэ, ыам ыйын 7 күнүгэр, государственнай деятель, Саха сирийн Ытык киһитэ, тутуу салаатыгар сүнгэн кылааттаах, биер дойдулаахпыт Николай Семенович Охлопков төрөөбүтэ 90 сылын бэлиэтээтибит. Николай Семенович аатын үйэтитэн 1999 сыллаахха Нам улуустааҕы гимназиятыгар аата инҕериллибит. Онтон ыла киһи олоҕо, үлэлээбит кэмнэрэ диригиник үөрэтиллэн, үтүө өйдөбүл олохсуйда. Быйылгыттан улуустааҕы гимназия көбүлээһининэн «Охлопков аабылара» научнай-практической конференция ытытылар буолла. Иннигитин өссө кэнэтэн киһигэ таһаарытыгыгар үлэлээбит.



Инновация, цифровой сайдыы уонна инфокоммуникационной технология министр Анатолий Семенов улууспутугар кэлэн муннаах тэрийдэ. Цифровой телевидениени олоххо киллэри тула кэпсэти буолла. 2019 с. тохсунньу 1 күнүттэн федеральной программа олобуран, дойду үрдүнэн цифровой ханааллар киирибиттэрэ. Бүгүнгү күнүгэ Саха сирийн олохтоохтору цифровой телевидение 20 ханаалын көрөлөр. Бэс ыйын 3 күнүттэн аналоговай ханааллары тохтотоллоро былаанналар.

XIII республикатааҕы Олонго ыһыаҕар бэлэмнэни үлэлэрэ тэтимнээхтик ытытылар. Сыннаһан паарканы саҕардан оноруу, объектары тутуу үлэлэрэ бара тураллар. Тэрилтэлэрин суботунньуктары ытытылаллар. Нэһиликтэрибит уус-уран самодеятельностара Олонго ыһыаҕын фондаттарыгара анаан кэнсиэр туруоран кылааттарын киллэрэллэрэ хайҕаллаах суол.

Юрий СЛЕПЦОВ

Сибээс - сайдыы суола

Ааспыт нэдиэлэбэ биһиги улууспутугар СР инновация, цифровой сайдыыга уонна инфокоммуникационной технология министр А.А. Семенов кэлэн барда. Анатолий Аскалонович бэбиэскэбэ икки боппуруоһу туруорда. Бастакытынан, цифровой телевидениебэ көһүү, иккитинэн, халаан уутун кэмигэр сибээһинэн хааччылыы. Мин олортон цифровой телевидениебэ көһүү боппуруостарыгар тохтуом.

Саха сирэ бу дьыл бэс ыйын 3 күнүгэр, Россия 56 регионун кытары, бүтүннүү цифровой биэрийгэ көһүөбэ. Онон антеннанан аналоговайы көрө олорбут каналларбыт тохтуохтара, цифровой биэрии эрэ кестөр буолуоҕа. Цифровой биэрии, бастатан туран, хаачыстыбалаах уонна аныгылыы технологиянан табыгастаах диэн министр бэлиэтир. Ол эбэтэр биэриилэр сүтэ-сүтэ көстүбэттэр, хаардаабаттар, дьиримнээбэттэр, харбаттар, хас сыры аайы антеннаны эргитэ-урбата тутуллубат буолар. Билингитэ Саха сирийн нэһилиэнньэтинхэ элээх пуунугар цифровой биэрии долгунугар холбонон кыах баар. Ол эбэтэр Саха сирийн нэһилиэнньэтин 95% хабыллыбыт. Уопсайа цифровой биэрийи тигрэдэр 211 объект тутуллубут. Нэһилиэнньэ 5%-гар - 255 нэһилиэннэлээх пуунга цифровой биэрии долгуну сатаан тийибэт. Бу нэһилиэннэлээх пууннар аналог биэрии үлэтин тохтогтобуна, телевизор-

## ЦИФРОВОЙ ТЕЛЕВИДЕНИЕ — КЭМ ИРДЭБИЛЭ



дарын спутник тэриэлкэтинэн эрэ көрөр кыахтааналлар. Нам улууһугар Буйун уонна Үүнэр учаастактарга цифровой биэрии долгуну сатаан тийибэт. Онуоха «Орион-Экспресс» тэрилтэни кытта кэпсэтии ытытылар.

Оттон цифровой биэрии долгунунан телевизоры көрөөччүлэр анал приставка ылыахтаахтар. Маньаха 2013 сыл кэнниттэн онһуллубут телевизордарга үксүлэригэр цифровой тигердээх буолар. Оттон «Орион-Экспресс» спутник тэриэлкэтинэн телевизордарын көрөөччүлэр, приставка ылымыахтарын сөп. Приставкалар араас маҕаһыннарда уонна «Почта России» ФГУП атылланаллар. 2019 сыл тохсунньу-

туттан 733 приставка уонна 139 телевизор атылааммыт. Почталарга 548 телевизор уонна 841 приставка атыыга бааллар. Олохтоох предпринимателлэр приставка сыанатын үрдэтэн атылыллылар көнүлүлүмэт. Орто сыаната 900-1500 солк. буолар. Биһиэхэ приставкалар «Электра» маҕаһына бааллар. Сыаналара 1350 солк. саҕаланаллар. Итиэннэ «Почта России» ФГУП бу нэдиэлэ бүтүүтэ атыыга таһаарара күүтүллэр. Барыта 30 устууканы сакаастабыттар. Атыыга төһө барарыттан көрөн эбии аҕалтарыахтарын сөбүн эттиллэр.

Цифровой каналга холбонон дьонго-сэргэбэ, чуолаан, кырдыаҕастарга кө-

мөлөһөр волонтердар үлэлиллэр. Холобура, Амма, Булун, Үөһэ Бүлүү, Горнай, Ленскэй, Мирнэй, Нерюнгри, Томпо, Уус Маайа, Усуяаана улуустарыгар уонна Дьоккуускай куоракка уопсайа 517 волонтер анал үөрэби барбыт. Киһилэр дьыэлэринэн сылдьан көмөлөһөр соруктаахтар. Оттон Намга 26 волонтеру бэлэмнээбиттэр. Билингити туругунан, олохтоохтортон сайаапка киирэ илик. Ол төрүөтүнэн биһиги сибээс барыстаах усулуобуйатыгар олоробут, цифровой волокно тардыллан, дьон үгүстэрэ бэйэлэрэ холбомурдугар буолар. Волонтердар ордук кырдыаҕас, кыаммат аранаҕа болзомтолорун уураллар. Дьыэлэринэн сыл-

дьан ким көмөбө наадыарын испийһэктииллэр. Барыллаан аабынан улуус үрдүнэн 1000 тыһ. кэрингэ киһи көмөбө наадыара биллибит. Цифровой каналга холбононго 8 (800) 350-14-14 нүөмэргэ босхо эрийэн, приставкалар ханна атылыаналларын, хайдах холбууру, настройкалары ыйытыаххытын сөп.

Биер кыһалҕалаах боппуруоһунан «Саха» көрдөрөр иһитиннэрэр хампаанья биэриилэрэ цифровой каналга көстүбэтин министр тоһоһолоон бэлиэтээтэ. Бу ордук тыва сирийн дьонун долгугар. Ол гынан баран, «Саха» НКИХ канала билингитин курдук аналог долгунугар хааларын туһунан этилиннэ. Аналог 2020 сыл атырдыах ыйыгар олоччу арахсыахтаах. Ол эрэри СР инновация, цифровой сайдыыга уонна инфокоммуникационной технология министрствота кэтэһэн олорбот, РФ сибээһин министертвотун кытта ыкса үлэлиллэр. Бу сыл бүтүүтэ эбэтэр кэлэр сыл саҕата «Саха» НКИХ канала цифровойга холбонон сөп диэн министр мектиилээтэ.

Онон бэс ыйын 3 күнүн кэтэспэккэ, соһуйбат-өмүрбэт курдук, билингиттэн анал приставка, эбэтэр спутник тэриэлкэтин ылан бэлэм олоһуу ирдэнэр.

Лена НОГОВИЦЫНА

# УОЛ ОҢО ТӨРӨӨТӨҮНЭ – СУОР ҮӨРЭР

**Ханник баҕар норуокка уол оҥо төрөөтөүнэ – улахан үөрүү. Уол оҥо удьору хантатааччы, төлкөнү түстээччи. «Уол оҥо хангас илиитэ – хара саарба, уҥа илиитэ – уу харчы» диэн саха норуотун өс хоһоону-гар мээһэҕэ этиллибэтэ буолуо.**

**Ийэ сиртэн силлестээх Үөдэй нэһилиэтин биир биллэр бас-көс ыала, 5 уолан уол оҥо аҕалаах ийэтэ, сайдам-сайаҕас дьыа кэргэн – Зыряновтар. Нам Үөдэйин көнө хоннуулаах сыһылыларыгар тэлийэ сүүрэн улааппыт эр киһи хоһууна Киэсэ, Сунтаар Күндэйэтин кэрэ-нарын кыһа Натаана Эҥсиэли хочотугар бэйэ-бэйэлэрин утары көрсөөт, долгуйа түһээт, сүрэхтэрин холбоон ыал буолан, оҥо төрөтөн, улаатыннарар, көнө суолга үктэннэрэн бүгүҥү күнүгэ дьоллоох эбэ, эһэ буолан быр-бааччы олороллор.**

**- Иннокентий Афанасьевич, ыал-ыал оҥотун өбүгэттэн өбүгэҕэ бэриллибит үөрөҕүнэн иитэр буоллаҕа, эһиги дьыа кэргэнгэ сүүрүн оруолу манна ким ыларый?**

- Оннук, биллэн турар, үрдүк холобурунан биһиэхэ аҕабыт, эһэбит - Зырянов Афанасий Афанасьевич буолар. Кини тохсунньу 31 күнүгэр 1916 сыллаахха Көдөһү диэн сиргэ төрөөбүтэ. Ийэтэ эрдэ өлөн, аҕатыгар эрэ иитиллэн кыра эрдэбиттэн бэйэтин-бэйэтэ көрүтэ, киһи-хара буолан улааппыт. 16 сааһын туолаат, «Сталин» колхозка суотчутунан, кэлин бу колхоз үөрэттэрэн, Аҕа дойду сэриитин иннинэ бэрэссэдээтэлинэн, онтон 1943 сыллаахха диэри куоракка сир кэмистиитигэр үлэлиир уонна ол сыл сэриигэ ыҥырыллан барар. Дойдугар 1948 сыллаахха этэнгэ эргиллэн кэлэн, колхоз бэрэссэдээтэлин солбуйааччытынан, онтон бэрэссэдээтэлинэн, 1960-1969 сылларга сельскэй Сэбиэт бэрэссэдээтэлинэн, кэлин 1969-1974 сылларга Үөдэй сельскэй Сэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн, онтон кэнники дорубуйатынан Сэбиэткэ сэкэрэтэринэн үлэлиир. Аҕабыт билигин баара буоллар, 103 сааһын туолуохтаах этэ. Үөдэйгэ 2016 сыллаахха аҕабыт 100 сааһын туоларыгар, нэһилиэк Дьаһалтатын тэрийиитинэн, общественной тэрээһин бөҕө буолбута, музейга экспонат туруорбуттара.

Ийэбит Марина Петровна үйэтин тухары тыа хаһаайыстыбатыгар үлэлээбитэ. Кини аҕабытыгар олус истингэ, сылаас сыһыаннааҕа, эйэбэс майгылааҕа, үлэһит этэ. Ийэбит: «Эйиэхэ дьон үчүгэйдик сыһыаннаһыан баҕарар буоллаҕына, эн дьонго куруутун эйэбэстик сыһыаннаһахтааххын», «Хаһан даҕаны, кими даҕаны, ханник даҕаны балаһыанньаҕа сэнээмэн», - диэн мэлдьи этэрэ. Онтон аҕабыт: «Эппит тылгытыгар хайаан да туруохтааххыт, оноробун диэбиккитин оноруохтааххыт», - диэри. Аҕабыт биридэ эмит мөбөн-этэн эрэрин олох өйдөөбөспүн, ол оннугар тугу эмит сыһа онорбут буоллаҕына, кытаанах хараҕынан көрөрө, эбэтэр бирикки тылынан этэн кэбиһэрин өйдүүбүн. Дьыа-уот күннээҕи үлэтигэр уһаарыллан, төрөппүт туттарын-хаптарын күннэт көрөн, тулалыыр доҕоттор уонна чугас ыаллар үтүө холобурдарын инэринэн бүгүҥү күнүгэ диэри этэнгэ кэллэхпит.

Аны турар, аҕабыт өр сылларга сэбиэттээбит буолан, бийигини «Сэбиэттэр» диэн ааттыыллара, ол иһин ааппыт

этэрин да курдук, чөмчөһөн ханна даҕаны куһаҕан дьаллыкка убаммакка буола сатыырбыт.

Аҕабыт нэһилиэк общественной олоҕор мэлдьитин кытта этэ, биһиэхэ ону кэпсээччи. Ол кэпсээнэ эппитин-хааммытын кытта инэн, билигин бийиги бэйэбит общественной үлэтэ суох сааппыт. Холобура, бырааппыт Дмитрий Афанасьевич Нам 1-кы №-дээх оскуолатын Аҕа түмсүүтүн бэрэссэдээтэлэ. Туох баар оскуола таһынааҕы үлэ кинитэ суох ааспат, кинитэ суох ытыллыбат. Санаабар, кини онтон бэйэтэ да күүс-күдэх ылан, өйө-санаата сытыырхайар курдук.

**- Оҥо итиитигэр ыал дьон биир санаалаах, биир көрүүлээх буоллаҕарына эрэ, ыччаттарын көнө суолга таһаарар, көнүл ытталлар буоллаҕа?**

- Мин кэргэмминэн Наталиялыын билсиппэн, Намнааҕы педагогическай училищаны бүтэрэригэр 1983 сыллаахха ыал буолбуппун. Сүктэриллэн кэлиэбиттэн бүгүҥү күнүгэ диэри Үөдэй орто оскуолатыгар черчение уонна уруһуй учууталынан ситиһилээхтик үлэлиэхамныы сылдьар. Оскуола коллективыгар убаастанар учуутал, педагогическай үлэ туйгуна.

Бийиги ыал буолан баран, төрөппүттэрит орто дойдуттан күрэннэхтэригэр диэри биригэ олорбуппун, кинилэр олорбут олохторун харахпыттан көрөн, сүрэхпитинэн инэринэн үтүө холобур онгостон, уолаттарбытын сахалыы сизэргэ-майгыга иитэн, улаатыннарар атахтарыгар туруордахпыт.

**- Билигин дьон үксэ олох үчүгэйин, судургутун тала сааан, куоракка тардыһар, онтон эһиги тоҕо эрэ ханна да көһөн барбакка, төрөөбүт төрүт буоргутугар – Үөдэйитигэр хороҕор муостаабы, сыспай сииллээҕи иитэн, үлэ үлүскэнигэр олоҕобут.**

- Хара маҥнайгыттан бийиги аҕабыт: «Ким эрэ төрөөбүт өтөххө хаалан, олохсуйан сыдыаны салдыахтаах, хаануруу аймактарга күүс-көмө буолуохтаах», - диэн этэрэ миэхэ өйбөр хатанар хаалбыт. Ким төрүт буорун ыспаакка салҕаан, утумнаан барар, бу аҕа да, ийэ да уһа сайдарыгар, чэчириригэр уһун үйэлэргэ салҕанар диэн өйдөбүлү барыбытыгар инэрбит эбит.

**- Биир дьыа кэргэнтэн 4 оҥо полиция сотруднигынан үлэлиирэ – бу сэдэх суол. Уолаттарын кыра эрдэхтигэр ити тыһыҥа бэйэн уһуйбутун дуо?**

- Манна диэн эттэххэ, ити

өттүгэр мин туох да сабыды-алым суох. Хата, ол оннугар убайым Петр Афанасьевич (отставкага сылдьар милииссийэ полковнига), быраатым Дмитрий Афанасьевич (отставкага сылдьар милииссийэ майора) үтүө холобурдара оруолу оонньообут буолуохтаах дии саныбын. Хас сайын айыы убайым Бүөтүр, быраатым Дима хайаан даҕаны өтөхтөрүгэр хоно-өрүү кэлээччилэр. Формаларын кэппитинэн биридэ баар буола түһээччилэр. Ону көрөн улааппыт уолаттар, биллэн турар, өйдүүн-санаалыын милииссийэ эрэ буоларга дьулспуттара.



**- Аҕа киһи киэн туттара – киһи уолаттара, хорсун-хоодуот саллааттара буоллаҕа. Норуотун туһугар сүрэхтиринэн-быардарынан ыалдьар дьону иитэн таһаары – аҕа саамай үрдүк ситиһиитэ буоллаҕа.**

- Оннук, билигин сааһыран баран миэхэ уолаттарым халыҥ хахха, суон дурда буоллаҕара, бэйэбин төгүрүччү харысхаллаах курдук сананабын. Ол кинилэр кэтэ сылдьар формаларыгар буолбакка, киһи быһыытынан, сизэр-майгы өтгүнэн өйдөбүллэрэ киэниттэн, тулалыыр, алтыһар дьонугар сизэрдээх сыһыаннара буолар.

Улахан уолум Афанасий – старшай эксперт – криминалист, полиция майора; иккис уолум Георгий – ОБДПС (отдельный батальон дорожно-патрульной службы) взводун командирын солбуйааччы, полиция старшай лейтенана; үһүс уолум Сергей – старшай полицейскай, полиция старшина; төрдүс уолум Иннокентий – полиция суоппара, сержант. Кыра бэһис уолум Зырянов Сарыал Үөдэй орто оскуолатын 6-с кылааһын үөрэнээччитэ, убайдарыттан арыы атын, техникумга сыһыаннаах, уруһуйдуур, чертежтуур, уһанар.

Оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан

уолаттарым бары боксанаан, тустуунан, чэпчэки атлетиканан, хайыһар, мээчик да оонньоутугар барытыгар кытталлара. Хайаан да миэстэҕэ тиксэн грамоталаах, бириистээх буолааччылар. Итинэн оскуолабыт директора Анатолий Иванович Барашков сүҥкэн оруоллаах. Кини спорду өрө тутуутунан уонна өйөөһүнүнэн, Үөдэй оҥолоро урут даҕаны, билигин даҕаны спорка инники күөҥнэ сылдьаллар.

Уолаттарым оскуоланы бүтэрэн, студеныы сылдьан ити спортивной дьарыктарын ыһыктыбатахтара, төттөрүтүн өссө хагатын, ди-

рэ-мааны, бэрт боростуой, эйэбэс, үлэһит кыргыттар. Били кыыс оҥобут суох диэн санаарҕаабыһпыт, кийииттэр кэлэн барытын орун оннугар онорон, санаарҕаабыһпыт ханна да суох буолла.

**- «Уол оҥо төрөөтөүнэ суор үөрэр» – диэн саха өс хоһоонун эн хайдах өйдүүгүн?**

- Өйдөбүлэ биллэр буоллаҕа, суор булчут киһи төрөөтө диэн үөрэр. Мин бэйэм улахан булчутум суох да буоллар, саха киһитин сиэринэн уолаттарбын тыаҕа сылдьыахтаахтар, бултуохтаахтар диэн өйдөбүлтэн чугас эргин илдьэ сылдьарым. Улаатыыларын саҕана аймактар бары мустан, убайбыт Владимир Федотов, уруккута Нам совхоз кадровай булчута, табаарыһым Данил Эверстов көксүлэригэр олордон, кынаттарыгар кыбытан уолаттарбын хара тыанан хаамтаран, байанайдарын баарда-талаан улахан булка тэнгэ сылдьаллар. Ону тэнгэ убайым Бүөккэ, быраатым Миитэрэй эмиэ булчуттар.

**- Алаады арылааҕа үчүгэй, үлэ көхтөөҕө ордук буолааччы, арааһа, от үлэтин таах саба тутаргыт буолуо?**

- Бийиги, Зыряновтар дьыа кэргэн, биир саамай киэн туттар үгэспитинэн сайын от кэмигэр мустуу буолар. Сорох ардыгар ыһыах буолан эрэр дуу дии санаахпар диэри. Туох баар быраагтар, хаан-уруу аймактар бары мустабыт, омуна суох 20-чэ киһи буолар. Уолаттарбыт уопускаларын бу кэмгэ ыла сатыыллар, онтон уопускага суохтар өрөбүллэргэ кэлэн хайаан да оттоһоллор. Тоҕо диэтэр, окко эрэ мустан бэйэ-бэйэбитин кытта алтыһан, астына кэптэ-тэн, тиритэ-хорута үлэлээн, дуоһуя сөтүөлээн, оҥолор бэйэ-бэйэни кытта мэниктэн биэрэллэр, ыччаттарын көрө-көрө астынабын. Үлэҕэ хаһан баҕар эрдэ турар, сыспан хомунан, бүтэрэри бүтэрэн кэлэр ордук.

**- Эн 5 уолу иппит киһи быһыытынан, эдэр ыалга тугу сүбэлээн этэй?**

- Оҥо син биир төрөппүтүн көрөн улаатар, ол иһин онно тэнгэнэн, наһаа киһи быһыытынан түспэккэ, сизэрдээхтик сылдьыахха наада. Биридэ эппиккин тагнардытын хаһан да онорумуохха наада. Общественай олоххо көхтөөх позицияны тутуһан, оскуолаҕа ытыллар тэрээһиннэргэ кыттан, оҥобун кытта элбэхтик олох араас тематыгар кэптээн иһиэххэ наада. Үөрэххэ, үлэҕэ, хаска кэллэ-лэригэр-баралларыгар ирдэбил баар буолуохтаах.

Дьэ, бу курдук И.А. Зыряновтыын кэпсэтибитин түмүктээн, кылгас бириэмэ иһигэр кини дьыа кэргэнин, уолаттарын, аймактарын туһунан кулгаахпынан истэн биһирээтим, харахпынан көрөн хайбаатым, хайдахтаах курдук кинилэр иллэхтэрин, сомоҕолоохторун сөхтүм.

Түгэнинэн туһанар, быйыл Нам милииссийэтэ тэриллибитэ 100 сылынан, бу дьыа кэргэн хоһуун уолаттарын эҕэрдэлибим! Олох ньуурун устун киэн-куон хардылаах, билилээх-көрүүлээх, сэмэй майгылаах эр бэртэрэ буолан, төрөөбүт Үөдэйитин ааттага тураргытыгар баарабын.

Л.П. МОСКВИТИНА

Кэрэ айгэтигэр

И.Е. Винокуров аатынан Намнаабы педагогической колледжка эдэр худоһунньук Мира Аргунова «Кэрэ түгэнэр» диэн быыстапка аарылынна. Культура уонна искусство арктикатаабы государственной институт студена Мира, барыта 30-тан тахса үлэни туруорда.



Нам улууһун биллэр худоһунньуга Ефим Шапошников аатын сүгэр колледж быыстапкалыыр саалатыгар ойуулуур-дүһүннүүр искусство бары кэриэтэ жан-

# АРКТИКАТААБЫ ИНСТИТУТ УСТУДЬУОНУН БЫЫСТАПКАТА

рыгар суруллубут үлэлэр дьон дүүүлүгэр табыстылар. Манна портрет, пейзаж, натюрморт, сюжетнай хартыналар бааллар. Онуоха худоһунньук академической оскуоланы уонна көнүл техниканы сатабыллаахтык туһанара көстөр. Бу эдэр худоһунньук икки сыллаах үлэтэ.

Никитина, художественно-графической отдел сәбиэдиссәйэ Н.Д. Гуляева, преподаватель, Саха сирин народнай худоһунньуга Г.Г. Петров, улуустаабы культура управлениетыттан Мотрена Платонова эбэрдэлээтилэр.

Колледж директора: «Эдэр худоһунньуктар үлэлэрин туруоруу, быыстапкаларын үөрүүлээхтик арыыйы биһиги колледжпытыгар үгэскэ кубулуйан эрэр. Сотурутаабыта Монголия эдэр худоһунньуктарын, кэргэниини Поротовтар олус интэриэһинэй үлэлэрэ турбута. Кинилэр хас биирдиилэрэ хатыламат уратылаахтар, туспа суоллаахтар, ураты талааннаахтар. Оттон Мира Аргунова бастаан гуманитарнай үөрэҕи дыбыт. Ол эрээри ойуулуур-дүһүннүүр кыаҕа арыллан, баҕата баһылаан,

арктика институтугар киирэн живопись, уруһуй кистэлэн-нэрин үөрэтэ сылдыар. Кини портрет, натюрморт техникаларын олус үчүгэйдик кыайа тутар.

Уопсайынан, бэлитээбиттэрин курдук, бары жанрга дэҕиттэр. Онон биһиги устудьоннарбыт, изо учууталын идэтигэр үөрэнэ сылдыар оҕолор, кинигэ үөрэнэллэрэ элбэх. Итиэннэ маньык ис хоһоонноох быыстапкаларга аатырбыт худоһунньуктар эрэ буолбакка, өссө биллэ илик, үөрэниэн, сайдыан баҕарар талааннаах эдэр дьон үлэлэрин көрдөрүүгэ эмиэ туруоруохтарын сөп диэн өйдөбүлү биэрэллэр».

Мира Аргунова быыстапката ыам ыйын 30 күнүгэр диэри туруоҕа, киириитэ босхо.

Лена НОГОВИЦЫНА

## Киэн туттар киһибит, биир дойдулаахпыт

Оо, хоһоон — ис кырдыгы Сьргатар тылтыга Доҕор кили талбатын Кердүүр дууна лаалтата. Анна Парникова

СӨ суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ Анна Парникова — Сабарай Илгэ төрөөбүтэ 60 сылыгар анналлаах «Саха поэзиятын таһараах таабырына» диэн поэзия түһүлгэтин Н.М. Рыкунов аатынан киин библиотека аабыччылары кытта үлэлиир салаатын үлэһиттэрэ Наталья Павлова уонна Раиса Дьяконова тэрийэн, киһи кэрэхсээн истэ эрэ олорор курдук иилээн-сабалаан ыттылар.



## САБАРАЙ ИЛГЭ — ПОЭЗИЯ ИЛГЭТЭ

олордуунан дьарыктаммыта. Уордьаннаах агроном этэ.

Анна Парникова — Сабарай Илгэ саха суруйааччы дьахталлартан биир тарбахха баттанар хомоҕой, ураты тыллаах-өстөөх, айылҕаттан сүдү айдарыылаах, дьобурдаах поэтесса буолар. Бу тэрээһингэ кини биир дойдулаахтара, аймахтара, «Отуу уота» литературнай түмсүү чилиэннэрэ, үөрэнээччилэр мустаннар, кини олоһун, айар үлэтин туһунан истин-иһирэх ахтылары оҕордулар. Поэтесса хоһооннорун мустубут дьон кэрэхсиллэрин курдук бары иэйиилээхтик, ис хоһоонун арыян Бартыһаанын дыно (улуус Ытык киһитэ Марфа Окконешникова, «Хомус» СК дириэктэрэ Семен Алексеев, нэһилиэк баһылыгы солбуйааччыта Полина Скрябина уо.д.а.), балта Антонина Харитинова, эдьийэ Люция Евсеева, биир дойдулааҕа Александр Прибылых, улуус Ытык киһитэ, учуутал Анна

Гуляева, Хамаҕаттатаабы «Түһүлгэ» СК үлэһиттэрэ, «Отуу уота» литературнай түмсүү чилиэннэрэ уо.д.а. ааҕан иһитиннэрдилэр.

Поэзия бу эриэккэс түһүлгэтигэр кэлбит дьон А. Парникова — Сабарай Илгэ бары айымньыларын хомуйан, сааһылаан санга кинигэ гынан таһаартарыыга үлэ барыан наадатын эттилэр.

Бу кинигэ тахсара барыбытыгар наада. Тобо диэтэргит, кини анала — төрөөбүт дойдуну, ийэ айылҕабыт араас дьыкты көстүүлэрин, кэрэтин, олох дуолун, тапталы, дьолу-соргуну, айартулар үлэни хохуйан үтүө санааны уһугуннарыыта буолар.

Бу тэрээһини киин библиотека «Сабарай Илгэ — поэзия илгэте» диэн хоһоонньут кинигэлэрин уонна кини үлэтин, олоһун сырдатар ыстатыйалар быыстапкаларын туруорбуттара өссө кэнэттэ, дьон болҕомтотун тарта.

И. ИВАНОВ

### Үтүө киһи аата үйэлэргэ умнуллубат

## ААТА ААТТАНА ТУРУОҕА

Хатын Арыы нэһилиэгэ элбэх биллиилээх, уос номоҕор сылдыар дьонноох. Олоргон биридэстэринэн РСФСР үтүөлээх художника, Саха АССР народнай художника, Саха республикатын Ленинскэй комсомолун бириэмийэтин лауреата Эллэй Семенович Сивцев буолар.

2018 сыл бүтүүтэ, ахсынны 31 күнүгэр, биһиги биир дойдулаахпыт, «Бочуот эһэ» орден кавалера, РСФСР үтүөлээх художника, Саха АССР норуодунай художника, Саха комсомолун бириэмийэтин лауреата Э.С. Сивцев 90 сааһын туолбута.

Уһулччулаах биир дойдулаахпыт олонор ааспыт олоҕо, үлэлээбит кэмнэрэ билинги ыччакка холбур буолара саарбаҕа суох. И.Е. Винокуров аатынан кыраайы уонна историяны үөрэтэр музей коллектива уруһуй конкурсуна, «Өркөн өй» диэн викторина уонна худоһунньук олоҕор, үлэтигэр анаммыт научнай-практической конференция ыттыта.

Улуус оскуоаларыттан 98 оҕо кытынна. Түмүктэр маньык буолдулар: Үөдэй орто оскуолатын 3-с кыл. үөрэнээччитэ Кеша Иванов (сал. Н.Е. Зырянова) «Уус икки уолаттар» диэн үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, гран-при хаһаайынынан буолла уонна Э. Сивцев төрөспүт кыһа Элеонора Эллеевна туруорбут сыаналаах бириһин тутта; 1-кы м. - Намнаабы оҕо искусствотын оскуолатын 3-с кыл. үөрэнээччитэ Аня Сивцева (сал. С.В. Федорова) «Бэргэн» диэн үлэтэ; 2-с м. Намнаабы оҕо искусствотын оскуолатын 4-с кыл. үөрэнээччитэ Э. Бочонова (сал. И.С. Павлов) «Огонь и вода» үлэтэ; 3-с м. эмиэ бу оскуола 6-с кыл. үөрэнээччитэ А. Гаврильева (сал. К.И. Колодезникова) «Анимал» диэн үлэтэ.

Кыттааччылар туоһу сурук, кыайылаахтар сыаналаах бэлэх туттулар. Ону таһынан, Намнаабы оҕо искусствотын оскуолатын бириһин II Хомустаах оскуолатын 3-с кыл. үөрэнээччитэ Маша Протопопова «Чуумпу киһэ» уруһуйун иһин (сал. А.Р. Слепцова), Намнаабы педколледж художественной галереятын сәбиэдиссәйэ Е. И. Ширяева бириһин Хатын Арыыттан Харысхана Шамаева «Сылгыһыттар» (сал. С.Н. Шамаева) үлэтин иһин, музей салайааччыта А.Х. Христофоров бириһин Хатын Арыыттан Арина Хайдарова «Ийэм мэтириэтэ» (сал. С.Н. Шамаева) уруһуйун иһин туттулар.

Викторинаҕа 6 эрэ үөрэнээчи кыттыбыта хомолтолоох. Ол эрэн, оҕолор Эллэй Сивцев олоһун, үлэтин сийилии биллэллэрэ киһини үөрдэр. Хатын Арыы үөрэнээччилэрин билиилэрин таһыма үрдүгүн бэлэтиир тоҕоостоох. 1-кы мистэни Лиза Евстафьева (9-с кыл, ХАОО), 2-с м. Настя Павлова (9-с кыл, ХАОО), 3-с м. Туяра Дьяконова (10-с кыл, ХАОО) ыллылар.

Научнай-практической конференцияҕа 20 дакылаат аабылына. 1-кы м. Хатын Арыы орто оскуолатын 7-с кыл. үөрэнээччитэ Нина Христофорова «Работа Эллэй Сивцева как отражение народа саха» дакылаата (сал. А. Лукина), 2-с м. - Көбөкөн оскуолатын 7-с кыл. үөрэнээччитэ Айыына Федотова «Отражение национальных эпических традиций в иллюстрациях Эллэй Сивцева к олонхо «Нюргун Боотур Стремительный» дакылаата (сал. Л.Е. Бочкарева-Жиркова), 3-с м. Хатын Арыы оскуолатын 8-с кыл. үөрэнээччитэ Валерий Павлов «Эллэй Сивцев - норуот худоһунньуга» дакылаата ылла.

Ф. УШНИЦКАЯ, Сабан

## «ЫЙЫТ — ХОРҮЙДУУБУТ» Тел. 41-3-32, 41-4-96

### Сивцев, Нам олохтооҕо

— Олонхо фондата хас биридии киһиттэн икки күннээх хамнаһы «добровольнай» диэн ааттаах эрээри, үлэһиттэртэн модьуйуу быһыытынан тутан ылаларын отчоттуулар дуу, суох дуу?

Хайа тэрилтэттэн, нэһилиэктэн киирбит үбүнэн туюх тутууллубутун, туюх атыһылаһылыбытын, туюкха ороскуоттаммытын суруйуу эбиттэр. Отчотугар дьон чөрөкөтө фонданы ханатты этэ. Бу сыллаах-соруктаах, киһилии сиздээх быһыы буолуо. Холобур, Хомустаах нэһилиэгэ дьоннуун, тэрилтэлиин 300 тыһ. солк. киллэрэннэр, улахан могол ураһа хартыһына ылылына диэн. Отчотугар Хомустаах дыно-сэргэтэ чөрө-көрө истэ, киэн тутта сылдыа этэ.

Оттон «Добровольнай» диэн баран күөс өттүнэн модьуйууну прокуратура туюх диирэ буолла?

### «Нам улууһа» МТ сайдытын ойүүр фонда:

— «Нам улууһа» муниципальной тэриллии сайдытын ойүүр фондаҕа билинги туругунан: 144 — муниципальной, 25 — государственнай, 10 — чааһынай дьонтон уонна общественной тэрилтэлэртэн уопсайа 11 025 130,23 (ун биир мөлүйүүн сүүрбэ биэс тыһыынча сүүс отут солкуобай сүүрбэ үс харчы) киирдэ.

Ол курдук, нэһиликтэр администрацияларыттан — 454 173,04 солк. культура тэрилтэлэриттэн — 838 592,28 солк. уопсай үөрэхтээһин тэрилтэлэриттэн — 2 094 035,40 солк. оскуолаҕа киириэн иннинэ саастаах оҕолор уһууаннарыттан — 1 057 756,97 солк. эбии үөрэхтээһин тэрилтэлэриттэн — 305 137,67 солк. муниципальной тэрилтэлэртэн — 1 154 997,90 солк. атын тэрилтэлэртэн — 4 314 823,11 солк. биридиилээн дьонтон, общественной тэриллиилэртэн — 266 720,00 солк. киирдэ.

Кирири харчы: пааркаҕа дьон олонор сыннаарыгар 80 скамейка, нэһиликтэр түһүлгэлэригэр балаҕан, ураһа тутууларыгар, олонхоһуттар Бэдьээлэ, Бочооч, Буоратай бюстарын, олонхоһут пааматынныгы, пааркабыт 3D картатын онорууга, Олонхо ыһыаһын видеоклибын устуутугар, Нам улууһун границатын саҕардыыга, Нам нэһилиэтин, паарканы кызгэтиигэ, спортивной түһүлгэҕэ скамейкалары, оҕо оонньуур площадкатын, «Алгыстаах кымыс түһүлгэтин» тутууга уо.д.а. туһанылына.

Олонхо ыһыаһын фондата үлэтин былаана өссө да киэн. Ыһыах үрдүк таһымнаахтык аһарын туһугар, бары биир сомоҕо буоларга ынгырабыт. Бары кылааттарын киллэрбит дьоммутугар барҕа махталбытын тиздэбит.

Бэлэмнээтэ Л. НОГОВИЦЫНА

Ааспыт нэдиэлэҕэ XIII республикатааҕы Олонхо ыһыаҕын өйүүр сыаллаах, «Энсиэли хочото — олонхо туоната» диэн Хатын Арыы нэһилиэгин Аппааны бөһүөлөгүн уус-уран самодеятельноһын кэнсиэрэ «Сардага» кинотеатрга буолан ааста.

Үлэ итэн таһаарбыт үтүө-мааны дьонноох, кэлэр үйэ кэскилин түстүүр дьонун ыччаттаах, туруктаах олохтоох, киһи-аймах биһигэ олохсуйар кэрэ дойдулаах, хоһоон-ырыа, үгкүү-битии доҕордоох Аппааны дьоно-сэргэтэ түмсэн, Олонхо ыһыаҕын фондатыгар кылааттарын киллэрдилэр. Кэнсиэр олус тэтимнээхтик, өрө көтөҕүллүүлээхтик ааспытын, эдэригэр саҕалаан сыана ветераннарыгар тийэ көхтөөхтүк кыттыбыттарын, чэхчы түмсүүлээхтэрин, көрбүт дьон хайгыы бэлиэтээтилэр.

Кэнсиэргэ норуоттар икки ардыларынааҕы, республикатааҕы конкурстар лауреаттара, дипломаннара «Сыдыааһа», «Саһарҕа» үгкүү коллективтара, «Далбар» ветераннар, «Дуорай» эр дьон вокальной ансамбыллара, «Дорҕоон» этно-фольклорнай, «Чаҕылыс» литературнай бөлөхтөрө, СР культуратын туйгуна Саргылана Пономарева, Юрий Иванов, Петр Машников, Владимир Власов, Горьяна Стрекаловская уо.д.а.

«Ааттаах олонхоһуттар аартыктарынан, ытык кырдыаҕастар ыллыктарынан» диэн бырайыак ааптара, эдэр олонхоһут, филологической наука кандидата, Амма улууһун чаҕылхай ыччата Юрий Петрович Борисов олус интэриһинэй бырайыагы түмүктүү тэрээһинэ улууспут Олонхотун дьэтигэр буолла.

Юрий Намнар Олонхо ыһыаҕар бэлэмниилэригэр тыын саҕар, дьону сомоҕолуур, иэйиини уһугуннарар, куту бөҕөргөтөр үтүө санаан олунньуттан саҕалаан, аатырбыт олонхоһуттарбыт сылдыбыт суолларынан иистэринэн улууспут 12 нэһилиэгэр олонхолоон иһитиннэрдэ.



Кини дьонунук туттан-хаптан олонхо 1,5-һыы, 2-һи чаас устата олонхолоон доллоһутарын 300-кэ киһи кэлэн истибит. Бары сөрү диэн сөхпүттэр, сөбүлээбиттэр. Бу дьонун сороктуох ыалдыһыптыын бары нэһиликтэргэ олус истинник көрсүбүттэр. Онон эдэр олонхоһут Нам ыалдыһытымсах дьонугар махтала улахан. Ол эрэри, туох кистэлэнэ кэлиэй?

үгкүүнү, ырыаны көбүлүттэн туттулар. Үгкүүлэри Анжелика Ноговицына, ырыалары Саргылана Пономарева, фольклорнай нүөмэрдэри Степан Находкин, Марианна Винокурова бэлэмнээбиттэр. «Чороон» сынһалан киин көбүлээһининэн кирири би-

быйангы тутан, үөрэн-көтөн тардастылар.

Хатын Арыы нэһилиэгэ ытык-мааны кырдыаҕастыын, туруу үлэһит дьонунун, эдэр кэскиллээх ыччаттыын, ооньуур-көрүлүүр оҕолуун бука бары түмсэн, сомоҕолоһон, биер санаанан

# Ыһыаҕа Кылааппытын Киһэлэрсэбит



лиэтинэн лотерея тэрийэн-нэр, көрөөччүлэр айылҕа бэрсэбит сир аһын арааһын, баай Байанай булдун, үрүҥ ас эгэлгэтин, оҕуруот аһын

салайтаран Олонхо ыһыаҕын уруйдуу-айхаллыы көрсүбүн диэн биер дойдулаахтары ыгыраллар.

С. АРГУНОВ

# Чахчы кыахтаах Эдэр олонхоһут



лениетын начальнига Елена Заровняева, Олонхо институтун дириэктэрин солбуйааччыта Руслан Анисимов, Олонхо театрын дириэктэре Мария Турантаева уонна биер дойдулаахтара, Амма түмсүүтүн бэрэстэбииттэллэрэ, махтал, эбэрдэ тылларын эттилэр, сэмэй бэлэхтэрин туттардылар. Киһи үөрүөх, бу түмүктүү тэрээһингэ оскуола үөрэнээччилэрэ, олонхоһуттарбыт, олонхо түмсүүтүн чилиэннэрэ кытыны ыллылар.

Ю.П. Борисов мустубут дьонго махтанан туран, айбыт «Баһырхай аттаах Баабый Баатыр» диэн олонхотун 2 чаастан ордук тохтоло суох олонхолообутун олус сэнээрэн, сөбөн-махтайан иһиттилэр.

Улуу олонхоһутун саҕатыннан, Аар саарга аатырдыах эдэр, биллиилээх олонхоһуттарбыт «туяхтарын хатарар» айылбаттан айдарылаах киһи тахсан эрэрбиттэн бары үөрдүбүт.

И. ИВАНОВ

## БЭДЬЭЭЛЭ

Унгуоруга көстүбэт  
Улуу Лена эбэбит  
Уйгу унга биэрэгэр,  
Көбөкөн күөх ньууругар  
Күнү көрсө төрөөбүт,  
Көчүүйээхтээн үөскээбит,  
Күөрэгэйдиин ылаабыт,  
Саха тылын сааһылан  
Саргылаахтык сангарбыт,  
Ураанхайды тылынан  
Уус-ураннык чочуйан,

Олонхонон ырыанан  
Олох дьолун түстэһэн,  
Тараҕана сайылыгы  
Таптаалаахтык хоһуйан,  
Дьырылыатта туһунан  
Дьырылыата ылаабыт  
Борокуопай Бэдьээлэни  
Бочуоттааммыт, чиэстээммит  
Энсиэлибит иэнигэр  
Энгээритэ ылаабыһың!

СЭКИ

## УРУЙДАН-АЙХАЛЛАН, ОЛОНХО!

(Норуот ырыаһыта К.Н. Тихоновка)  
Былыргы быраман дьылаартан  
Кынаттаах атынан көтүтэн,  
Олонхо, кэлинг дии олоххо  
Үйэлэр быыстарын сэгэтэн.  
Хос ырыата:  
Ис куппут имэнгээх иэйиитэ,  
Үс куппут биһиктээх ымыыта  
Үс саха төрүүбүн аатырда  
Уруйдан! Айхаллан, Олонхо!  
Дьөһөгөй айыһыттан төрүттээх,  
Төннүбэт, кэхтибэт төлкөлөөх  
Ураанхай удьуорун ууһагыан,

Аал Кудук мас буолан  
арчылыаҕ.

**Хос ырыата.**  
Көмүлүк суоһугар сыралан,  
Балаҕан иһигэр чочулан,  
Уран тыл сүүс араас өңүнэн  
Сир үрдүн бар дьонун  
абылыаҕ.

**Хос ырыата.**

Ю.В.ПОТАПОВ

—Саргы,  
СР суруйааччыларыны  
сойууһун чилиэнэ, Нам  
улууһун Ытык киһитэ.

# ТЭРЭЭНИН, ДЬОБУР ЭЛБЭҔИ БЫҺААРДА

Соторутааҕыта, Пиэрибэй Маай бырааһынньыгы бэлиэтиэхпит арай эрэннинэ, Намнааҕы педагогической колледж үлэһиттэрэ, студенттара аатырбыт убайбыт, олонхоһуттук Василий Николаевич Попов — Бочоох «Үөдөн Кыырдыт» диэн олонхоһутунан испэктээҕи сыанаа оонньоон көрдөрдүлэр. Бу олонхо — испэктээҕи СР үтүөлээх артыыһа Валентина Якимец режиссердаан, олонхоһуттар, артыыстар, кыттааччылар орооллары толорууларын суруйан-чочуйан туруорда. Испэктээккэ барыта 55 киһи кытынна. Бу айымньыны бачча



элбэх киһини кытыннарар, көрөөччүгэ таһаары бастагы сонун, сэргэх холонуу буолар. Олонхо маньык туруоруллан оонньооммутун, олонхоһуттар: Николай Еремеев, Роман Обутов, Ариан Дьячковская, Айаан Ефремов, Таттаана Петрова изйэн-куойан олонхо кэпсэбиттэрин, артыыстар олонхо персонажтарын олус табатык үтүктэн, оонньоон көрдөрбүттэрин көрөөччүлэр биһирээтибит.

Алгысчыттар, оһуокай, үгкүүлэр, биллиилээх ырыа айааччыларбыт, композитордарбыт Марк Жирков, Захар Винокуров, Христофор Максимов айбыт ырыалара, музыкалара айымньы ис хоһоонун кэнэтэн, ситэрэн-хоторон биэрдиһэр. Олонхо-испэктээҕи ситиһиһилээхтик туруоруу коллектив түмсүүтүнэн, тэрээһин үчүгэйинэн, артыыстар дьөбүрдэриинан ситиһилиннэ. Онон бу улахан үлэҕэ кыттыбыттары, тэрийэ-эччилэри ахтан ылаахха наада. Ол курдук, бырайыак ааптары — СР үөрэҕириитин туйгунун Людмила Куличкинаны, тэрийэ-эччилэри — колледж директорын, СР үөрэҕириитин туйгунун, п.н.к. Елена Никитианы уонна төрүт культураҕа сүбөһит, кирири тыл уонна оһуокай ааптары, СР үөрэҕириитин туйгунун Прасковья Байанаеваны, сценографияны оҕорбут РФ бочуоттаах үлэһитин Дария Романованы, музыканан кыргэтиини оҕорбут СР культуратын туйгунун Владимир Якимеһи, тыас-уус оператору Алексей Дьячковскаяны, бутафорияны оҕорбут СР үөрэҕириитин туйгунун Андрей Осиповы, РФ үөрэҕириитин туйгунун Надежда Слепцованы, Петр Колесовы, Ираида Леонтьеваны, көстүүмнэри бэлэмнээбит норуот маастара, РФ үөрэҕириитин туйгуна Зинаида Понохованы, СР үөрэҕириитин туйгунун Туйаара Павлованы.

Олонхоһуу туруоруу кэнниттэн бу улахан үлэни, түбүгү сыаналыыр этиилэри, эбэрдэ тыллары «Нам улууһа» МТ баһылыгы солбуйааччыта Петр Абрамов, култуура управлениетын салайааччыта Елена Заровняева, колледж директора Елена Никитина, бырайыак ааптара Людмила Куличкина, Василий Попов — Бочоох сизэнэ Наталья Попова уо.д.а. эттилэр.

Сизэн БОЛДУУ

**Кизн туттар дьоммут – биир дойдулаахтарбыт**

Хамаҕатта нэһилиэтин Ытык кырдыаҕа Елизавета Степановна Аргунова, Дьахтар күнүн бырааһынньыгар Д.Д. Новгородов аатынан «Кэскил» балаҕанга саха балаҕанын макетын ис-тас бараанын толору онорон бэлэхтээбитэ соһуччу үөрүү буолла. Елизавета Степановна бу онгоһугун Олонхо ыһаагынан балаҕан хаһаайкатыгар Ольга Ивановнага оҕолорун, сиэннэрин кытта онгоһуоттары кэпсээн туран туттарда.

Туруорбах балаҕаны төгүрүк мастарынан таҕан, иһигэр саха ыалын олоһун дьаһаһын көрдөрөр тэрили барытын онгоһуоттар. Балаҕаны кыһа саахымат сабыылаах сыһаа ороннор, симии көмүлүк, оһох үрдүн сардаана, ону таһынан бурдук тардар суоруна, тирии имитэр талкы, баҕанаҕа көхөлөр – барыта кып-кырагына онгоһуллубуттар. Дьиэлээх хаһаайын мас чороон оноро олоһу, ийэлэрэ төгүрүк остуолга күөрчэх ыгыһа турара, обургу кыыс алаадылы олоһу, уол оҕо талах ынахтарынан оонньоон букунайара саха ыалын сиэрин илэ-бааччы көрдөрөр.

Мас, туос иһиттэр, ситии быалар, таҕас быыс, салама, мас олоппостор, лөкөөччүктэр, туос түннүк



# ЭБЭЭ ИЛИИҺЭ БЭЛЭБЭ

урукку ыал малын-салын ситэрэллэр. Дьоннорун туой буортан онорон, ону уматан, кырааскалаан биэрбиттэр. Бу мындыр онгоһугу 70х70 иэннээх олоһо батарбыттар. Саха балаҕана оҕо-уруу көрөрүгэр, саха сиэрин билсэригэр олус табыгастаах буолсу. Онгоһугу Елизавета Степановна улахан уола Байбаллыын, кыра кыһа Анчыктыын чочуйбуттар, сиэннэр эмиз кыттыспыттар. Ыалбыт Илиһиэ, бэйэтэ этэринэн, үөннээх Үөдэй алааһыгар 1939 сыллаахха төрөөбүт, онно улааппыт. 1959 сыллаахха сааһын ситэн,

үлэһит буолан, Хамаҕаттаҕа кэлэн, Иннокентий Павлович Аргуновка кэргэн тахсар, Ленин аатынан холкуоска кириэр. Аҕыс оҕолонон, кийииттэнэн-күтүөттэнэн, минньигэс сиэннэрдэнэн, уруу-аймах тэнийэн, этэнгэ олоһор. Дьонно-сэргэбэ Эбээ Илиһиэ олус кэпсэтиннэн, үөрүннэн. Кириэс Кытыллар кэлэ-бара таарыйан аһар кииннэрэ кини дьиэтэ буолар. Олорор түөлбөбит биир саамай көхтөөх кинит.

Кырдыаҕастар тэрэһиннэрин бири да көтүһүт, бастакынан үөрэ-көтө ыллааччы, тыл этээччи кини буо-

ныксыт ыарахан үлэтин билбитэ. Кириэс Кытыл биригээдэтигэр «Кэңчээри» уонна «Көлүөнэ» хотонноругар ыаньыксыттаабыта. Кэлин эдэр дояркаларга наставниктаабыта, старшайдаабыта. Сыл ахсын үрүн илгэни дэлэтиигэ ыйдаабы былаан ылынан, ону толорор инниттэн туох баар кыаһын, сатабылын ууран, дьону кытта тэнгэ үлэлэбитэ. Сайынын Бардыалаах, Убаһа сайылыктарынан олоһута.

Ол түгүө кэмнэрин санаан, совхоз эстибитигэр үлэлэннээбэ, элбэх оҕо-

лоох, өр кэмнэргэ ыһааҕы көрөөччүнэн үлэлэбит Елизавета Кононовна Аммосова «Убаһабытыгар тахсан сайылыахха» – диэн этиитин ылынан, сайылыктарын сөргүһүтүтэрэ. Инньэ ынан, быраҕыллыбыт сайылык саҕалы тыын ылан элбэх ыал сайылыыр буолла.

Сайын аайы Эбээ Илиһиэ оҕолорун кытта от ыйыгар Сайылык күнүн тэрийэн, урукку үгэһи тилиннэрдилэр. Сайылык дьоно мустан, оҕо-уруу оонньоон, ырыа-тойук дьийэрэйн сэргэхсийэр, түмсэр түгүө үгэстэрэ олохтонно. Сайылык түптэтэ, сылабаардаах итии чэйэ, арылылаах алаадыгыта, саламаата, сиздэрэйдир сиримэбэ дьонсэргэ ахтылҕанын таһаарар, үйэлэрин тухары ыаньыксыттаан ааспыт дьонго ытыктабыл бэлиэтэ буолла.

Елизавета Степановна кэргэнэ Иннокентий Павлович (Тайҕа) Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылааҕа этэ, онон Илиһиэ «Сэрии огдообото» статустанан куоракка таас дьиэбэ квартираҕа тиксигитигэр, Үлэ бэтэрээнэ буолбутугар махталлаах олоһор. Илиһиэни оҕолоро, сиэннэрэ бары тула көтөллөр, маанылыллар, көмүс курдук туталлар. Быйыл Елизавета Степановна, сайын үгэһинэн турдаһына, 80 сааһын томточчу туолоохтаах.

**М.Г. ВИНОКУРОВА,**  
*Хамаҕатта*

**Күннэтэ көрөр дьоммут**

Төрөөбүт улууспут спордун олоһор бэйэлэрин кылааттарын киллэрбит үгүс дьоммут аҕыһаа сүөхтар. Ол курдук, С.П. Ядрев, Т.И. Карамзин, В.В. Ядрев, С.П. Ядрихинская уо.д. араас сылларга спорт сайдытыгар үгүс сыраларын биэрбиттэрэ.

Бүгүн мин кинилэртэн биридэстэрин, спорт эйгэтигэр бастакы хардыларбыттан (1991 сылтан) билэр киһим, Тихон Ильич Карамзин туһунан кэпсиэхпин баҕарабын. Кини бу күннэргэ 60 сааһын туоларынан сибээстээн, ол сылларга үлэлэбит-хамнаабыт кэмнэрин кылгастык ахтан аһарыам.

Тихон Ильич 1959 ыам ыйын 4 күнүгэр Уус Алдан оройуонун Кэптэни нэһилиэгэр күн сириин көрбүтэ. 1976 Кэптэни орто оскуолатын бүтүрэн, икки сыл совхозка уһаарыллан, 1978 Дьоккуускайдааҕы пед. училище физкультура салаатыгар үөрэнэ кирибитэ. Ытык иһин толорор сааһа кэлэн, бастакы курс кэнниттэн Сэбиэскэй аармыйа кэккэтигэр сулууспалы барбыта. 1980 үөрэҕин салгыыр сылларыгар, мин Дьоккуускайдааҕы художественнай училищеҕа үөрэммитим. Ол сыллартан орто анал үөрэх кыһаларын күрэхтэһиилэригэр Тихоны элбэхтик көрбүтүм. Уһун курбуу курдук унуохтаах, Америка патриотката Анжела Дэвис курдук баттахтаах уол, волейболга бастакы уонна иккис линияттан, таптыыр балаһыанньатыттан, күүстээх охсуулары онорор. Ити хартыһа билигин даҕаны харахтар көстөн кэлэр.

Тихон пед. училищени бүтэрээт, үрдүк үөрэххэ ЯГУ педфагар физкультура салаатыгар кирибитэ. 1986 сыллаахха «Спортивной оонньуулар тренердэрэ» диэн идэлээх Нам оройуонугар

(кэргэнин дойдутугар) үлэлиитахсар. Тихон Ильич бастакы үлэтинэн, Хатырык нэһилиэгэр М.К. Аммосов аатынан совхозка маннайгы сүһүөх комсомольскэй тэрилтэ сэкирэтэринэн үлэлээбитэ. Кини бу үлэтигэр нэһилиэнньэбэ, чуолаан, ыччат ортоугар чөл олоһу уонна спорду утумнаахтык пропагандалаабыта.

Тихон 1987–1988 сс Көбөкөн орто оскуолатыгар физкультура учууталынан үлэ-

туттар, убаастабылга сылдьар ветеран спортсменнары чизэскэ-бочуокка илдьэ сылдьаллар. Кинилэр ааттарыгар республика турнирдара ытыллар буолбуттара. Ол курдук, С.Г. Кириллин – чэпчэки атлетикаҕа, В.В. Васильев, В.Р. Кутуков – боксаҕа, М.М. Тихонов, Н.К. Алексеев – көңүл тустууга, А.Г. Азаров – нуучча дуобатыгар уо.д.а. биир дойдулаахтарбыт ааттарыгар ытылларын спорт

нэрэ балысханлык сайдар төрүтүнэн, федерациялар үлэлэрэ буолбута. Сылын ахсын ытыллар улуус күрэхтэһиилэрэ календарнай былаанга олоһуран, чопчу ытыллар буолбута. Спорт салалтата ордук кадрдары аттаран туруоруу уонна көдүүһүн болҕомтоҕо уурбута. Кэксэ мунньахтары уонна семинардары тэрийэн, үлэбэ кытаанах сыһыан олохтоммута. Нэһилиэк спорт үлэ-

# ТУС КЫПААТЫН КИЛЛЭРСИБИТЭ

лээбитэ. Күнүс оҕолору эт-хаан өттүнэн дьобурдаах буолалларыгар, онтон кизэһэ өттүгэр ыччаты уонна тэрилтэ үлэһиттэрин түмэн, сөбүлүүр идэтинэн, волейболу үөрөппитэ. Ити сыллартан Көбөкөн ыччата, ордук волейбол көрүнгэр кэксэ ситиһилэммиттэрэ. Оччолорго Андрей Пинигин, Петр Олецов, Ион Москвитин, Михаил Сивцев уо.д.а. биир күүстээх хамаандан биллибиттэрэ.

Кини, ол курдук, дьону түмэр дьобура сайдан, 1988 Нам улууһун спорт комитетын бэрэссэдээтэлинэн талыллыбыта. Бу сыллартан Нам оройуона спорт сайдытыгар күүстээх үлэни ыппыта. Ол курдук, совхозтар киин уһаайбаларыгар, сайынгы комплекснай спартакиадалары ыттар сыалтан, саҕа стадионнары уонна спортивной саалалары тутуу үлэтэ саҕаламмыта.

1988 сыллаахха Хатын Арыыга, 1989 с. Хамаҕаттаҕа, 1990 с. 1-кы Хомустаахха, 1991 с. Хатырыкка, 1992 с. Көбөкөнгө саҕа стадионнар тутуланнар, сайынгы спартакиадалар ытыллыбыттара. Хас нэһилиэк аайы киэн



комитет өйөөбүтэ уонна көмөлөспүтэ.

Онтон Чурапчыга ытыллыбыт Саха сириин III-с спортивной оонньууларыгар Наммыт улууна V-с миэстэни ылан, бу уон иһигэр да сылдьыбатах хамаандаҕа, улахан ситиһии этэ. Кэнники санаатахха, бу сыллартан биригэни биер кэксэ ситиһилэммиттэрэ, маастардар кэксэлэрэ ханаабыта. Ол курдук, Петр Юмшанов көңүл тустууга Арасыйыа үтүөлээх маастара, Дмитрий Ущницкай греко-римскэй тустууга Аан дойдутааҕы кылаастаах спорт маастара уо.д.а. Алексей Никитин, Петр Ядрихинская хапсаҕайдаһан тустуу Саха сириин маастардара, Максим Попов, Василий Матвеев, Иннокентий Сивцев, Виринея Кутукова саахымакка Арасыйыа спорт маастарыгар кандидаттар, Александр Азаров нуучча дуобатыгар национальнай гротмейстер, Розалия Егорова Арасыйыа спордун маастара буолбуттара.

һиттэрин анал орто уонна үрдүк үөрэх кыһаларыгар киирэллэригэр спорт салалтата олук уурбута.

Эппитим курдук, спорт бары көрүнүн федерацияларын кытта биер санааҕа кириэн, ситимнээх үлэни ыппыта.

Ол курдук, Б.П. Егоров (көңүл тустуу), Н.И. Алексеев (саахымат), Г.Г. Диодоров (нуучча дуобата), В.Е. Егоров (остуол тенниһэ) уо.д.а. республика таһымыгар тахсан кэксэ ситиһилэммиттэрэ, маастардар кэксэлэрэ ханаабыта. Ол курдук, Петр Юмшанов көңүл тустууга Арасыйыа үтүөлээх маастара, Дмитрий Ущницкай греко-римскэй тустууга Аан дойдутааҕы кылаастаах спорт маастара уо.д.а. Алексей Никитин, Петр Ядрихинская хапсаҕайдаһан тустуу Саха сириин маастардара, Максим Попов, Василий Матвеев, Иннокентий Сивцев, Виринея Кутукова саахымакка Арасыйыа спорт маастарыгар кандидаттар, Александр Азаров нуучча дуобатыгар национальнай гротмейстер, Розалия Егорова Арасыйыа спордун маастара буолбуттара.

1990-сс мас тардыһыта республикаҕа санаттан күөдүйөн (быраабылата тосту уларыһан) улахан хамсааһын саҕаламмыта. Улуус аайы энгузиастар тахсаннар балысханлык үлэлэбиттэрэ. Улууспутугар Юрий Эверстов Граф-Бизергэр, Николай Константинов 1-кы Хомустаахха ыччаты түмүтүтэрэ. Онтон улууска бастакы маастардарынан Николай Константинов, Юрий Эверстов, Андрей Винокуров, Николай Сысолятин, Николай Дьяконов уо.д.а. тахсыбыттара. Оччолорго бу көрүн кэксэ сылларга тохтоон, федерация үлэтэ бу көрүнгө чопчу сылын була илигэр. Ол да буоллар, Тихон Ильич бу көрүнү киэн аранаҕа таһаарарыгар тус кылаатын киллэрбитэ.

Улууспутугар спорт сайдыыта чопчу сыанабылы ыла илик бириэмэтигэр, Тихон Ильич дьону биер санааҕа түмэр дьобура, дүккүөр санаата уонна кытаанах майгыта биллибитэ. Оччолорго олохпун тосту уларыһытын уонна тыһааһынаах турукка кэксэ күчүмэҕэйдэрин туоратан ааспытын билигин ордук саныһыттын. Оннук балаһыанньаҕа Тихон Ильич үлэлээн ааспыта.

Күннэтэ көрөр дьоннорбуттан биридэстэрэ, Тихон Ильич Карамзин билигин боочуоттаах сынньаланга олоһор. Кэм-кэрдии кэммиттэн, эдэр саастан бэриллибит, сыһа-халты хамсанылартан сүһүөх-дьарба, ис-үөс ыарыылара ханна барыай, барыбытыгар баар буолла.

Тихон Ильич кэргэнин дойдутугар Намна олоһута 33 сыла буолла. Мария Васильевнаны икки уолланан, билигин үлэһит ыал буолан, түүрт сиэнин таптаалларынан дьолоохтук олоһор!

**Анатолий СОФРОНОВ -**  
*Онтуон,*  
*СР суруйааччыларын*  
*сойууһун чилиэнэ.*

# НЬҮӨЛСҮТҮЛЛҮБҮТ СИР - АҤАТАР



Былырыын 2018 с. ыам ыйын 4 күнүгэр +15 кыраадыс сылытан, хонуу хаара ууллан бүппүтэ. Онтон быйыл 5-6 күн эрдэлээн хаар ууллунна. Быйыл кулун тутар, муус устар улахан буурҕата суох, хаары да типпэтэ, аҕыйах күн тыалырыбыта, сымнаҕас, кубулҕата суох ыйдар аастылар.

Былырыын муус устар 29, 30 күннэригэр хаардаабыта. Ыам ыйа үксэ күүстээх тыаллаах кураан этэ. 19, 20, 28 күннэригэр ардаан ылбыта. Быйыл буурҕа, хаар, ардах Мирнэй, Үөһэ Бүлүү, Сунтаар, Олүөхүмэ энгэр түһэн баран, бүтэһигэр илин энгэринэн эргийэн, биһиэхэ ыам ыйын 6 күнүн түүнүгэр халыҥ хаар түстэ. Күн анара күүстээх тыалынан тибэн баран тохтоото. Хаар 5-6 см. халыҥнык түһэн соһутта. Онон халлаан эргитэн аҕалан ситиһэрэ айылҕа сокуона. Билигин үрэхтэр, өрүстэр эстэр, халаанньыр кэмнэригэр тымныыһа, күн айы күүстээх тыал түһүөҕэ. Улахан күүлэр муустара дыйҕарар кэмигэр тыалырыһа, утуу-субуу ардахтыһа. Үрэхтэр ууну эмискэ элбэҕи куттаһарына, өрүс мууһа көтө-бүллэн, харыы тахсыа суоҕа. Өрүү харар сирдэргэ хардаһына, кэтээн көрөн, кыгыл ходуһаларын, салааларын уунан халытан, сайҕатан, күүлэрин толотторон баран, харыыны төлөрүтөр сөп этэ. Кыһын айы дьаһалта отчуотугар күүлэр уолбуттарын туһунан кэпсэтии буолааччы, ону айылҕа онгор харыытын туһанар наадатын өйдүүргүт буолуо.

Ньүөлсүтүллүбүт сир аһатар, онтон халлаан ардаһын таһара биэрэр.

**Константин ЕРЕМЕЕВ-ТИЛИН,**  
*Кыһыл-Сыһыр с.*

## ҮЛЭҤИТ КӨМҮСКЭЛЭ СУОХ БУОЛЛА ДУО?!

Саҥа 2019 с. чугаһыгар «Энсиэли» хаһыакка А. Шестаков аатынан Нам селотун кулуубун үлэтин олохтоохтор сэргиир буолулар, ытыллар тэрээһиннэр таһымнара үрдээн дьон сылдьара элбээтэ дьон суруйбуттара. Ол үлэлэрэ Россиянан, республиканан хайҕанан элбэх суумалаах грант ылбыттарын, сааһын тухары культура эйгэтигэр бэринилээхтик үлэлээбит, улууска биллэр, улаханлык ытыктанар Елена Александровна Кутукова ыстатыйаларын ааһан үөрбүтүм.

«Хомустаахха олорон тоҕо улуус кулуубун үлэтэ хайҕаммытыгар долгуйа үөрдүн?» - диэтэргит эпийэтиибин. Бу ыстатыйаларга ааттаммыт кулууп директора Александра Парникованы оҕо эрдэбиттэн бэйэтин, дьонун даһаны билэбин. Улаханлык убаастыыр дьонум этэ. Онон оҕо улаатан, үлэһит буолан, үлэтэ хайҕаммытыттан учуутал идэм эбээһинэстэтэҕэ.

1,5 дуу, 2 ый дуу ааспата. Россиянан, республиканан хайҕаммыт үлэлээх директор А.А. Парникова үлэтиттэн ууратылына дьон сурах, ыраас халлаанга этин эппитини, иһилинэ. Тоҕо? Үлэҕэ аныыр, үлэттэн ханан баһар ууратар дуоһунастаах, чуолаан, Нам селотун баһылыга - А.Г. Новгородов быһаарбытынан. Ууратыллыбыт матыһа биллибэт.

Кыс хаар ортото бу А.А. Парникова ууратыллан баран, билигин тугу үлэлээн, абаан-таннан, хайдах оворун иитэн олороруй? Улуус культуратын управлениетын үлэһиттэрэ, салалтата бу баһылык А.Г. Новгородовтан ыйытар, туруорсар кыахтара суох быһыылаах. Оччотугар, ханнык баһар үлэһит туох даһаны көмүскэлэ, бырааба суох кэмэ кэллэ дуу?- дьон ыйыты үөскүүр.

Олонхо ыһаабын ытыгар улахан чиескэ тиксэн баран, маньык быһыылана олорорбут төбөбүтүтэн имэрийтэрбэт балаһыаннаһа киллэрэн эрэр эбит буолбаат! Чэ, үгүһү-элбэҕи дойдохтообокко, аҕыйах хонук иһинэн, ыһаах иннинэ, бу балаһыанна көннөрүллэрэ буоллар... Олонхо ыһаабын чиестээхтик ытыгар туһунан нэһилиэк администрацията (баһылык А.Г. Новгородов), улуус баһылыга Ю.И. Слепцов, культура отделын салайааччыта Е.А. Заровняева толкуйданнахыгына сатанар буолбут дьон кырдыаһас учуутал, өрдөөбүтэ сельсовет үлэһитэ дьиксинэрбин тиэрдэбин. Сөптөөх, дьонуннаах дьаһал ытылларыгар баһа санаабын этэбин.

**Елена Ивановна НЕУСТРОЕВА,**  
*СР, Нам улуунун,*

**1 Хомустаах нэһилиэтин бочуоттаах олохтооҕо,**  
*педагогическай үлэ ветерана,*  
**1 Хомустаах**

**З.П. Саввин аатынан Үөдэй орто оскуола быйыл тэриллибитэ 100 сылын бэлиэтир. Оскуола педагогическай коллектива былырынын ахсынньыга «100 сылга харды» тэрээһини саҕалаабыта.**

Онон эрдэттэн бэлэмнэни, былааннаах үлэлэр ситимнээхтик ытыллаллар. «Ийэҕэ албан аат» музей салайааччыта А.Д. Яковлев үбүлүөйгэ оскуола историятын кэпсиир кинигэ бэчээттэнэн таһарыгар утумнаах үлэни ытыгар. Манна араас сылларга оскуоланы бүтэрибит выпускниктар ахтыһыла, оскуола историята киэн далааһынаахтык сырдатыллан киириэхтээх.

Соторутааҕыта Саха АССР үтүөлээх учуутала М.И. Эверстов аатын үйэти-тэр алтыс республикатааҕы педагогическай-научнай ааһылар буолан аастылар. Нэһилиэккэ «Удьур утума» диэн үөрэнээччилэргэ, нэһилиэк олохтоохторугар, төрөппүттэргэ аналлаах научнай-практическай ааһылар буолаары тураллар. Пионерия күнүгэр урукку кэми санатан «Пионерия умуллубат кутаата» тэрээһини киэн былааннаахтык ытыгарга бэлэмнэнэллэр.

Быйыл нэһилиэк дьаһалтата, оскуола коллектива, үөрэнээччилэрэ тыа сиригэр сайдытыгар норуот көбүлээһинин өйүүр республикатааҕы программаҕа үлэлэһэн, «Учуутал уонна үөрэнээччи» сквер тутуутун бырайыагын көмүскээтилэр. Быйыл сквер үлэҕэ киирэрин нэһилиэк олохтоохторо, педагогическай коллектив, үөрэнээччилэр эрэнэ күүтэллэр. Маны таһынан, алтынньыга республикатааҕы Саввинскай ааһылары былааннаһылар. Оскуола директора В.Р. Барашкова хамыһыһа тэ-

**Нам улуунугар Олонхо ыһааҕа ытылларынан, араас хабааннаах үлэлэр, тэрээһиннэр буолаллар. Муус устар 12 күнүгэр Кыһыл Дэриэбинэ сыһыналар киингэр ветераннар уонна пенсионердар көбүлээһиннэринэн, сахалыы таһаарга, оноһуктарга конкурстар буолан аастылар.**

Ити үүттээх чэйдээх остуол тула олорон, кэнсиэр көрдүлэр, араас конкурстарга кытыннылар. Дьүүллүүр сүбэҕэ СР культуратын туйгуна В.В. Колпашикова, өр сылларга иистэннэһинэн үлэлээбит З.Р. Кутукова, СР үөрэтиригэр туйгуна А.А. Винокурова үлэлээтилэр.

«Дьахтар сахалыы таһаарга» конкурса — 1-кы м. - А.Д. Николаева, 2-с м. - П.И. Куличкина, 3-с м. - Л.И. Слепцова; «Эр киһи сахалыы таһаарга» - 1-кы м. - Р.П. Макаров, 2-с м. - В.Н. Алексеев, 3-с м. - Е.Е. Колесов; «Араас матыһаа аллартан тигиллибит суумка» - 1-кы м. - М.Е. Павлова, 2-с м. - Н.Н. Петрова, 3-с м. - А.Ф. Алексеева; «Дэйбиир» - 1-кы м. - Т.И. Евсева, 2-с м. - М.Н. Бурнашева, 3-с м. - Т.И. Колесова; «Кыл сэлээппэ» - 1-кы м. - М.П. Сивцев, П.И. Куличкина, М.А. Сивцева; «Салама» - 1-кы м. - К.В. Иванова, 2-с м. - А.Ф. Алексеева, 3-с м. - Т.И. Евсева; «Олбох» - 1-кы м. - П.И. Куличкина, 2-с м. - М.Е. Павлова, 3-с м. - Т.И. Евсева; «Дьиэ кэргэн сахалыы таһаарга» - 1-кы м. - Е.Е., Т.И. Колесовтар, 2-с м. - В.Н., Т.С. Алексеевтар, 3-с

# ТАЛААН БИГЭ ТҮСТЭНЭР БИҤИГЭ



рийэн, сөптөөх үлэни ытыгары биһиритибит. Ол курдук «Талаан түстэнэр биһигэ - оскуола» тэрээһин үрдүк таһымна, сэргэхтик буолан ааста. Оскуолаттан үтүөүкэрэҕэ уһууллан тахсыбыт бастын талааннаах выпускниктар ытык-мааны ыалдыттарынан буоллулар.

Араас сыллар выпускниктарыгар орто оскуола «100 сыл (1919-2019) - Талаан түстэнэр биһигэ - оскуола» сувенирдары бэлэх уунна. Ол курдук, «Тулук хаара» түмсүү чилиэнэ, мелодист, РФ үөрэтиригэр туйгуна, Үөдэй ытык кинигэ Владислав Ядреев, РФ үөрэтиригэр туйгуна, мелодист, хоһоонһут, мас, тимир ууһа Алексей Татаиринов-Удьурбай, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна Виктор Рожин, хайыһаарга спорт маастара, ООО «Возрождение» генеральной директора Зоя Ядреева, СӨ культуратын туйгуна Екатерина Николаева, СӨ үөрэтиригэр туйгуна, Учууталлар учууталлара, РФ орто үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, үрдүк категориялаах И.Винокуров аатынан Намнааҕы педколледж

учуутала Дария Романова, тарбаһар дьикти талааннаах, Москватааҕы искусство академиятын бүтэрибит, худуһунньук Анастасия Моякунова, РФ норуот үөрэтиригэр туйгуна Татьяна Местникова, архитектор, СӨ тутуу эйгэтин бэтэрээн үлэһитэ, Россия уонна СӨ архитектордарын сойууһун чилиэнэ, СӨ бочуоттаах архитектора Светлана Алексеева, эдэр талааннар Анна Викторова, Эдуара Сергеева, Лилиана Охлопкова бу күнү кииргэттилэр.

Дьоро күнү «Ийэҕэ албан аат» музей салайааччыта, РФ үөрэтиригэр туйгуна, Ленинскэй бириэмийэ лауреата, Нам улуунун, Үөдэй нэһилиэтин ытык кинигэ Алексей Яковлев иилээн-саҕалаан ытта. Орто оскуола үөрэнээччилэрин хамсаһына «Саабын сыдыаннара» дьоро күнү эдэр эрчимнээх түмсүүлэринэн ситэрэн-хоторон биэрдилэр.

**Е.А. ЭВЕРСТОВА, Үөдэй**

## КӨХТӨӨХПҮТ КӨҤҮНЭ



м.- А.И., А.Г. Винокуровтар; биһирэбит бириэстэрэ В.Н. Сивцева, Р.В. Павлова, И.Е. Евсева, А.Р. Рожина, Е.М. Петрова ыллылар.

Спонсордарынан нэһилиэк дьаһалтата, тэрилтэлэрэ буоллулар. Ветераннар сэбиэттэрин аатыттан истин-иһирэх махтал тылларын тиэрдэллэр: «Хатын Арыы нэһилиэгэ» МТ (баһ. И.Д. Ноговицын), «Сандаара» (сэб. А.С. Оконешникова), «Хатынчаана» (сэб. А.С. Шумилова), «Ромашка» (сэб. Л.М. Дорофеева), «Мичээр» (сэб. М.П. Кривошапкина) оҕо сайдар кииннэригэр, орто оскуолаҕа (дир. Д.И. Ноговицын), Затон ситэтэ суох орто оскуолатыгар (дир. М.С. Федорова), «Чороон» (дир. С.Д. Пономарева), «Самородок» (дир. А.А. Охлопкова), «Сайды» (дир. А.Г. Винокурова) сыннылан киирнэригэр, оҕо искусствотын оскуолатыгар (дир. А.А. Колесова),

НКТЭ-ҕэ (сал. К.А. Алексеев), инфекционной отделение-ба (И.И. Оконешникова), амбулаторияҕа (сэб. Л.С. Степанова), «Хатынчаан» звукостудияҕа (сал. Г.С. Мальцев), кыраайы үөрэтэр музейга (сэб. А.Х. Христофоров), ветеринарнай учаастакка (сэб. Р.Д. Белоногова), олохтоох библиотекаҕа (сэб. В.Д. Носкова).

Нэһилиэк ветераннарын уонна пенсионердарын сэбиэтин председателлэригэр О.И. Лебедеваҕа, М.П. Кривошапкинаҕа, «Чороон» СК-ҕа (С.Д. Пономарева), «Сайды» СК-ҕа (А.Г. Винокурова), «Самородок» СК -ҕа (А.А. Охлопкова) барҕа махтал тылларынан этэллэр.

**Н.Д. СИВЦЕВА,**  
*Хатын Арыы*

## ЭТО - ИНТЕРЕСНО!

### УЧЕННЫЕ НАШЛИ ЕЩЕ ТРИ ЭКЗОПЛАНЕТЫ

Астрономы уже успели обнаружить несколько сотен экзопланет, но пока ни одна из них, к сожалению, не оказалась похожей на нашу Землю и где потенциально могла бы зародиться жизнь. Чем больше планет находят ученые, тем больше шансов на то, что рано или поздно «Землю номер 2» все-таки найдут.

Ученые из Южной европейской обсерватории в настоящий момент обратили свой взор на уже относительно хорошо изученную звезду Gliese 667. И неспроста: возле нее были обнаружены три новые планеты, расположенные в потенциально обитаемой зоне.

В результате предыдущих исследований ученые уже выяснили, что вокруг звезды вращаются как минимум три планеты, одна из которых находится в потенциально обитаемой зоне. Новые же данные говорят о том, что вокруг звезды имеются по меньшей мере семь планет, три из которых расположены достаточно близко к звезде, чтобы на их поверхности могла находиться вода в жидкой форме. Все три экзопланеты относят к категории «супер-Земля», то есть они крупнее, чем наша собственная планета, но меньше, чем, например, Уран.

### Ответы на сканворд от N18

	В		Ш	И	Ф	Е	Р		Б
Л	А	С	Т	И	К	И			О
	Х		В	Н					М
К	Л	О	У	Н	А	Д	А		О
	Д		Р	Н					Н
	С	Ы	Р	О	К		С	Т	Ю
А		Б	А	Т	Ы	Р			Е
В	И	С	К	И			У	К	А
Г		Х				Б			О
А		О	Д	Е	К	О	Л	О	Н
С	К	И	Р	Д	А		Ч	К	Г
Е				Л	Е	Д	И	Н	В
Н				М			С	С	О
О				А	Г	А	Т	А	Р
К				Т	Ш	И	Р	О	Д
О				И	О	К			И
С				П	У	Н	К	Т	У
				А	Ц	И	Я		

## КРОССВОРД

**По горизонтали:** 1. Предмет желаний, стремлений 2. Щепень у подножия склонов 3. Требование на товары со стороны покупателя 4. Название смерча в США 5. Ягода, в названии которой спрятано имя девочки и животное 6. Давление, нажим 7. Поглощение спиртного 8. Женское головное драгоценное украшение 9. Движение под музыку 10. Восточная приправа 11. Юмористический детский киножурнал 12. Высшее духовенство в православной церкви 13. Сбор нектара и цветочной пыльцы пчелами 14. Девиз, под которым про-двигается товар 15. Чувство приятной расслабленности 16. Одна из фамилий Штирлица 17. Ска-мейка с квадратным или круглым сиденьем 18. Слово, совпадающее с другими по написанию 19. Звезда в созвездии Льва 20. Сплошной шов 21. Человек, дерзкий в обращении 22. Общественная баня в древнем Риме 23. Стройный ряд деревьев 24. Одна из древнейших улиц Москвы

**По вертикали:** 25. «Слабая» книжонка 26. Последнее прозаическое произведение Лермонтова 10. Надпись на конверте 28. Древнегреческий поэт 29. Вольнодумец, свободомыслящий 30. Невспаханное поле с остатками соломы на корню 31. Вид общественного транспорта 32. Топливо 33. Молоток для горных работ 3. Музыкальное произведение для хора и оркестра 35. Соль азотной кислоты 36. Мелкое пятнышко 37. Передовая часть общества 38. Орган красавицы, «склонный к измене» (пе-сен.) 15. Певчая птичка 40. Коренной ингредиент ве-сеннего салата 41. Молочно-кислый продукт 42. Пеще-ходная дорожка 43. Атрибут настоящего ковбоя 44. Отличительное свойство 45. Линия жизни на лице 46. Среднее учебное заведение 47. Питейное заведение 48. Столица первых Олимпийских игр

### Ответы на кроссворд от N18

**По горизонтали:** 1. ЗАКАЗ 2. ОСОКА 3. КАНУН 4. КУРАТОР 5. ОБЛУЧОК 6. ЕРШОВ 7. ОРГАНИЗМ 8. ИЗВОРОТ 9. ЛУНИН 10. УТВАРЬ 11. АДИДАС 12. ЗРЕЛОСТЬ 13. ПОНОМАРЬ 14. КАССИР 15. РИХАРД 16. ЮНОНА 17. ВЕТЕРОК 18. ЗЕРКАЛО 19. ЗАЛОГ 20. АЛГЕБРА 21. АМБИЦИЯ 22. КУМИР 23. ЮНКОР 24. ХАЙЯМ

**По вертикали:** 25. УКРОП 26. АВРАН 10. УПРЕК 28. АГРЕГАТ 29. АВТОГЕН 30. ВЕЛЕС 31. АНТАНТА 32. СЕРЕБРО 33. РОССИЯ 3. КРЕМЛЬ 35. РЮКЗАК 36. ВПУЩЕНИЕ 37. ПРОБЛЕМА 38. НОВИНА 15. РАЗГАР 40. ДУНАЙ 41. СОЛОВЕЙ 42. ХАРИБДА 43. ДАМБА 44. КОЧЕРГА 45. РЕАКЦИЯ 46. СМРАД 47. СКОТЧ 48. ХОМЯК



**Недельная сводка  
с 06 мая по 12 мая 2019 года**

ОМВД России по Намскому району сообщает, с 06 мая по 12 мая всего зарегистрировано сообщений – 66. Из них телесные повреждения - 7, пожар – 4, рапорта об обнаружении признаков административного правонарушения - 4.

Всего составлено административных протоколов – 105. Из них по линии ГАИ всего – 82. За нарушение правил перевозки детей – 5, на штраф стоянку поставлено – 8, за управление ТС, (лишенными) без права на управления ТС – 4, нарушения пешеходами ПДД – 5, за управление ТС в состоянии алкогольного опьянения – 5.

**БИЛЛЭРИИЛЭР**

**Распоряжение №687-р от 14.05.19 с. Намцы**

Об организации проведения субботников на территории парка культуры и отдыха «Энсиэли» с. Намцы

В целях проведения организационных работ по подготовке республиканского национального праздника «Ысыах Олонхо-2019», обеспечения взаимодействия и координации работ по организациям и предприятиям независимо от форм собственности, находящихся на территории Намского улуса, распоряжаюсь:

Организовать с 16 мая 2019 года по 19 июня 2019 года проведение субботников на территории парка культуры и отдыха «Энсиэли» с. Намцы.

Утвердить график проведения субботников и выхода организаций и предприятий независимо от форм собственности, находящихся на территории Намского улуса, согласно приложению 1.

Утвердить схему-карту проведения субботников на территории парка культуры и отдыха «Энсиэли» с. Намцы, согласно приложению 2.

Контроль исполнения настоящего распоряжения возложить на заместителя главы МО «Намский улус» по строительству, промышленности и ЖКХ Павлова А.И.

*Глава Ю. Слепцов*

**График проведения субботников на территории ПКиО «Энсиэли» с. Намцы с 16 мая по 19 июня 2019 год**

№ п/п	Название предприятия (организации)	люди	транспорт
1	АО «Намкоммунтеплогэнерго»	среда 15.05.2019	пятница 31.05.19
2	КУМИ МО Намский улус	четверг 16.05.19	
3	АО «Сахатранснефтегаз»	выкорчевка, вырубка сухостоев, центральная трибуна	
4	УКСА МО Намский улус		
5	Намский РЭС	пятница 17.05.19	четверг 06.06.19
6	АУ РС(Я) СПО НПК им.И.Е.Винокурова	выравнивание колен, выкорчевка, вырубка сухостоев	
7	ООО Ростелеком		
8	Многофункциональный центр		
9	Намская центральная районная больница	суббота 18.05.19	пятница 31.05.19
10	Ветеринарное управление	покраска ураса (1 слой)	
11	ЭСО Нам МО Намский улус		
12	ОГПН Намского района ОГПН ГУ МЧС России по РС(Я)		
13	Администрация МО «Ленский наслег»	четверг 23.05.19	пятница 31.05.19
14	СХПК «Эрэл»	отсыпка харчевки, кумыс туулгэтэ	четверг 06.06.19
15	МКУ СЭЗ МО Намский улус		
16	МУ Намский историко-этнографический музей им.П.И. Сивцева		
17	Энергосбыт	пятница 24.05.19	пятница 31.05.19
18	УСХ МО Намский улус	выкорчевка, вырубка сухостоев	
19	ООО СМУ «Намстрой»		
20	Администрация МО «Ленский наслег»		
21	ГУ Намское управление соц защиты населения при МТ и СР РС(Я)	суббота 25.05.19	пятница 31.05.19
22	Бизнес Инкубатор	покраска ураса (2 слой)	
23	МБУ ЦД им.А.Ф. Шестакова		
24	ООО «Айантран»		
25	Администрация МО «Намский улус»	четверг 30.05.19	пятница 31.05.19
26	ГИМС	вырубка сухостоев, выравнивание колен	
27	Судпристав		
28	НКО ВОИН		
29	ООО «Реал-Право»	пятница 31.05.19	пятница 31.05.19
30	ООО «Кадастр+»	выкорчевка, вырубка сухостоев	
31	ГУ УПФ РФ в Намском районе	транспорт	
32	ГУ Центр занятости населения Намского улуса		
33	АО «Намкоммунтеплогэнерго»	суббота 01.06.19	пятница 31.05.19
34	КУМИ МО Намский улус	выравнивание колен	
35	АО «Сахатранснефтегаз»		
36	УКСА МО Намский улус		
37	Намский РЭС	четверг 06.06.19	пятница 31.05.19
38	УФПС РС(Я) филиал ГУП «Почта России»	выравнивание колен	
39	Намский районный суд		
40	ОАО «Россельхозбанк»		
41	ПАО «Сбербанк»	пятница 07.06.19	пятница 31.05.19
42	АО «Алмазэргиэнбанк»	уборка территории, покраска ураса	
43	Библиотека		
44	«Алмазкредитсервис»		
45	Намская инспекция охраны природы	суббота 08.06.19	пятница 31.05.19
46	ТО Управления Роспотребнадзор по РС(Я) в Намском районе	уборка территории, покраска ураса	
47	ДЮСШ		
48	НКО АВТОЛЕДИ		

49	КСК	вторник 11.06.19	
50	ДШИ	уборка территории, покраска ограждения	
51	Дом Олонхо		
52	НКО Деревня мастеров		
53	НКО СОВЕТ ОТЦОВ	среда 12.06.19	
54	МБДОУ №1 «Солнышко»	уборка территории	
55	МБДОУ №2 «Кустук»		
56	МБДОУ №3 «Кэчээри»		
57	МБДОУ №4 «Чэчир»		
58	МБДОУ ЦРР №6 «Кыталык»	четверг 13.06.19	
59	МБДОУ №7 «Туллукчаан»	уборка территории	
60	МБДОУ ЦРР д/с №8 «Келукэчээн»		
61	МБДОУ пр. и озд. №9 «Чуораанчык»		четверг 06.06.19
62	НСОШ №1		
63	МБДОУ №5 «Кэскил»	пятница 14.06.19	
64	МБДОУ №10 «Теремок»	уборка территории	
65	МБОУ Школа-сад		
66	МБДОУ №12 «Мичил»		
67	НСОШ №2		
68	МБДОУ ЦРР №11 «Сулусчаан»	суббота 15.06.19	
69	ННОШ	уборка территории	
70	Намская улусная гимназия		
71	Администрация МО «Ленский наслег»	воскресенье 16.06.19	
72	Сервисный отряд	уборка территории	
73	Администрация МО «Намский улус»	воскресенье 16.06.19	
74	МО поселений	воскресенье 16.06.19	
75	МО поселений	понедельник 17.06.19	
76	Управление культуры МО Намский улус	вторник 18.06.19	

**Уважаемые потребители  
газа!**

Настоящим сообщаем, что с 29 апреля 2019 г. по 31 мая 2019 г. АО «Сахатранснефтегаз» объявляет Акцию «Прощенные дни» по пеням для потребителей — физических лиц.

Прием оплаты за природный газ без пеней за просрочку платежей при условии полного погашения задолженности. Не упустите возможность оплатить газ без пени!

Пункты приема платежей за газ:

- Касса УГРС АО «Сахатранснефтегаз» Намского участка с. Намцы ул. Ц-Аммосовой, д. 7. Тел. 41493. Режим работы: 08.00 — 17.00, обед: 12.00-13.00, субб-воскр — выходной;
- ОАО АК «Якутскэнерго» - Энергосбыт;
- ФГУП Почта УФПС РС(Я);
- Через терминалы и онлайн-платежи ПАО «Сбербанк России»;
- Через сайт АО «Сахатранснефтегаз» aostng.ru
- ЯРФ «Россельхозбанк» (с. Намцы)

® ООО «Правоохранительный центр» **юридические услуги по возврату водительских удостоверений.** Досрочно. По амнистии. Официально. В судебном порядке.

**Тел.: 8-800-551-80-02.**

® Дьюкуускай куораттан медицинскэй массаж исписэлиһэ Валентина Михайловна Рожина ыам ыйын 16 күнүтүн Нам нэһилиэгин поликлиникатыгар приемуур: ВСД, тонобо остеохондрозтарыгар, илии-атах дьарбатыгар, тостуу-эчэйи кэнниттэн контрактуралаах дьон кэлэн көрдөрөн, эмтэниэххитин сөп. Эмтэни бастагы сеансын кэнниттэн бобо тутан ыалдьар ыарылар сыыйа чэпчээн, уопсай турук тупсан, үтүөрэрэг барар. Массажнаан эмтэни диагностика кэрөн 2-3-5 сеанс буолуон сөп. Массаж биір сеансын төлөбү-

рэ диогностарынан арахсар: ВСД-250 солк, шейнай остеохондроз-650-1100 солк, грудной остеохондроз-550-1000 солк, поясничной остеохондроз-650-1100 солк, илии-450-950 солк, атах-750-1250 солк. Илдэ кэлэбит: бырастыына, кыра соттор, растительная арыгы-15мл. Улэлиир: 9.30-18.00ч. Өрөбулэ суох.

**Тел: 89644161031**

Извещение о проведении отбора юридических лиц, индивидуальных предпринимателей на предоставление субсидий на содействие трудоустройству незанятых инвалидов на оборудованные (оснащенные) для них рабочие места в РС(Я) ГКУ «Центр занятости населения Намского улуса» с 13 мая 2019 г. объявляет о начале отбора на предоставление субсидий на 2019 год из государственного бюджета РС(Я) на реализацию мероприятий (Оснащение) для них рабочие места.

Субсидии предоставляются на безвозмездной основе юридическим лицам (за исключением государственных (муниципальных) учреждений) и индивидуальным предпринимателям — производителям товаров, работ, услуг на создание специальных рабочих мест для трудоустройства незанятых инвалидов.

Перечень документов, предоставляемых работодателем, претендующим на получение субсидии:

1. Заявление на предоставление субсидии
2. Смета расходов на оборудование (оснащение) рабочих мест для трудоустройства инвалидов.

Заявление на участие в отборе предоставляется с 13 мая по 06 июня 2019 г. в ГКУ «Центр занятости населения Намского улуса».

**Справки по телефону 41-148, 41-204**

«Сэрии оҕолоро» диэн категория 2018 сыл балабан ыйын 26 күнүнээҕи 4-VI

№-дээх Саха Республикатын сокуонунан олохтоммута. Манна быһааран эттэххэ, 1945 сыл балабан ыйын 3 күнүгэр оччотооһу сокуоннай саабын ситэ илик республика олохтооҕо бу категорияҕа хапсар буолла. Сокуон 2019 сыл тохсунньу ый 1 күнүтүн үлэҕэ киирдэ. Урукку кэмнэргэ «сэрии тулаайаҕа» диэн категориялаах дьон уларыан «сэрии оҕолоро» диэнгэ көһөллөр. Удостоверение бэрээдэгэ бигэргэтиллэн, бу күннэргэ бланката оҥоһулан кэллэ. Саха республикатын Үлэҕэ уонна социальной сайдыыга министерствотун 2018 сыл ахсынньы ый 29 күнүнээҕи 1518-ОД бирикээһигэр олоһуран, Намнааҕы социальной харалта управлениетын нөнүө бэриллэ турар.

Удостоверение ыларга манньк докуменнар ирдэнэллэр:

- «Сэрии оҕолоро» удостоверение биэрэргэ сайабылыанна;

- паспорт копията;
- 3x4 хаартыска;
- персональной даннайдары кытта үлэлииргэ сөбүлэн сурук.

Сана сокуонунан Сэрии оҕолоругар манньк чэпчэтиилэр көрүллэллэр:

ЕДВ суумата – 1000 солкуобай

Республика ийигэр санаторно-курортнай эмтэни 3 сылга биір дэ 50% компенсациялар;

Сыл ахсын диспансеризация;

Социальной өгөлөрү онгорор стационарнай, полустационарнай, дьибээ көрүү тэрилтэлэригэр учарата суох хааччыллыы.

Сокуон 4 ыстатыйатыгар ыйылыбытынан, киһи хас да категорияҕа хапсар түгэнигэр, хайата ордугун талан, бири туһанар.

**Нам улугунун социальной харалта управлениета**

**Об установлении  
пожароопасного сезона на  
землях лесного фонда на  
территории РС(Я) в 2019  
году**

В связи с установлением среднесуточных положительных температур воздуха и сходом снежного покрова в лесах, в целях своевременного принятия мер по обнаружению и тушению лесных пожаров, повышения контроля по обеспечению пожарной безопасности в лесах, руководствуясь пунктом 490 Правил противопожарного режима в РФ, утвержденных постановлением Правительства РФ от 25 апреля 2012 года N 390, ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Установить пожароопасный сезон на землях лесного фонда:

1.1. С 15-го мая 2019 года Амгинского, Верхневилуйского, Верхоянского, Вилуйского, Горного, Мегино-Кангаласского, Намского, Нюрбинского, Олекминского, Сунтарского, Таттинского, Усть-Алданского, Усть-Майского, Хангаласского, Чурапчинского и Якутского лесничеств.

1.2. С 20-го мая 2019 года Алданского, Жиганского, Индигирского, Колымского, Ленского, Мирнинского, Нерюнгринского, Сангарского, Топонского лесничеств.

**Министр С.М. АФАНАСЬЕВ**

## МАХТАЛ

Бихиги дьэ кэргэн күндү киһибитин, медицина бэртээнин Сивцева Антонина Афанасьевнаһы суһуччу күн сириттэн сүтэрбит ыарахан күммүтүгэр, тигэх суолугар атаарыага көмөлөрүн, өйбүллэрин иһин «Хатын Ары» МТ баһылыгар Иван Дмитриевич Ноговицынна, солбуйааччы Герман Герасимович Марковка, нэһилиэк олохтоохторун бэтээннэрин сэбиэтин бэрэссэ-

дээтэлигэр Оксана Ивановна Лебедеваҕа, Нам улуунун адвокаттарыгар, сирэйдээн Харысхан Яковлевич Григорьевка, Сергей Игнатьевич Павловка, Нам оройуоннааһы суутун урукку коллективтар, сирэйдээн Дмитрий Афанасьевич Зыряновка, транспорһунан энкилэ суох көмөтүн иһин Нам улуунун кылаабынай бырааһыгар Иван Иванович Замятинна, Хатын Ары участковай балыһына инфекционнай отделениетын уонна амбулатория коллектив-

тарыгар, күүс-көмө өйбүл буолбут чугас аймактарбытыгар, быраатыгар Николай Николаевич Сандулинна, балтыларыгар Наталья Николаевна Макароваҕа, Мария Николаевна Павловаҕа, сизн быраатыгар Николай Петрович Ядрихинскайга, өр кэмнэ бииргэ үлэлээбит, үөрэммит, алтыспыт дьүөгэлэригэр Галина Константиновна Варламоваҕа, Елена Петровна Чупроваҕа, Анна Ивановна Габышеваҕа, Анастасия Ивановна Хабароваҕа, Мария Ми-

хайловна Дьяконоваҕа, аймак билэ балтыбар Юлия Титовна, сизн балтыбар Элеонора Элляевна Сивцеваларга, Анисия Романовна Николаеваҕа, Мотрена Семеновнаҕа, Анна Семеновнаҕа, кийиһпэр Вера Васильевнаҕа, балтыларбар Декабрина Ильинична Уонна Варвара Ильинична Колпашниковааларга, оҕо эрдэхпиттэн бииргэ үөскээн улааппыт үөлээннэхтэрбэр, кылааһынныктарбар Илья Гаврильевич, Анна Игнатьевна Лукиннарга, Степан Сте-

панович Суздаповка, Иван Иванович Гоголевка, Валерий Георгиевич, Эльвира Андреевна Емельяновтарга, үөрэппит оҕолорбор, чуолаан Карл Михайлович Макаровка, Анастасия Егоровна Карпенкаҕа, Полина Герасимовна Марковаҕа барҕа махталбытын тиэрдибит. Баҕар быт үлэтигэр ситиһиилэри, олоххутугар дьолу-соргуну, чэгиэн чэбдик доруобуйаны!

**Махтаһы кытта Николай Игнатьевич, кыһына, сиэнэрэ.**

## КЭРИЭСТЭБИЛ

11 мая 2018 года. Самый тяжелый день для нашей семьи, день, когда мы потеряли самого близкого и родного человека...



Прошел ровно год, как ушел из жизни мой любимый муж, отец моих детей, дедушка моих внуков, хороший друг, опытный специалист, просто хороший человек - Аверьянов Александр Юрьевич... Очень тяжело осознавать, что рядом с нами нет больше любимого человека, но не было ни дня, чтобы мы о нем не вспоминали...

Он родился 10 ноября 1964 года в с. Намцы в многодетной семье Говоровых-Аверьяновых. Порог Намской восьмилетней школы Саша перешагнул 1 сентября 1971 года, а через 10 лет окончил Намскую среднюю школу без единой «3» в аттестате зрелости. За годы школьной жизни и юности, Саша считался перспективным боксером, не раз становился чемпионом улусных и республиканских турниров по боксу.

После окончания школы свою трудовую деятельность Саша начал с работы мукосеем в пекарне Намского райпо. Через год Александр поступает в Егорьевское авиационное училище гражданской авиации Московской области и через четыре года, сдав все государственные экзамены на «отлично», выпускается с квалификацией техника-эксплуатационника по специальности «транспорт и хранение нефти и газа».

В 1986 году Александр Юрьевич по распределению приезжает в Якутию и направляется авиатехником в аэропорт Тенкели Усть-Янского района, где работает по специальности 4 года.

В 1990 году он возвращается в родное село и устраивается в то предприятие, с которого началась его трудовая биография - в Намское райпо, инженером по охране труда, затем 13 лет возглавлял технический отдел. За время работы начальником технического отдела под его руководством были построены 3 квартальные котельные, центральная хлебопекарня в каменном варианте, 6 маслоцехов, а 12 котельных были переведены с твердого топлива на газовое.

В 2004 году Александр Юрьевич переходит на работу в Намский участок «Энергосбыт» ОАО «Якутскэнерго» инженером-инспектором 2 категории, а с 2009 года был назначен начальником Намского участка ЯОЭ. Уже в качестве начальника он добился того, что предприятие стано-

вится образцово-показательным участком «Энергосбыт» по Республике Саха (Якутия).

С июня 2013 года работает заместителем генерального директора по производству ООО «Энергосервис», и под его началом ведутся работы по федеральной программе «Компактная застройка квартала «Озерный». Возводятся новые ВЛ-10кВ, вл-0,4кВ, строятся подстанции.

В 2014 году Глава МО «Намский улус» А.П. Атласов пригласил А.Ю. Аверьянова ведущим специалистом по энергетике МКУ «Служба единого заказчика» МО «Намский улус». И снова наш улус занимает 1 место в республике по энергоснабжению, что еще раз доказывает то, что Александр Юрьевич был высококвалифицированным специалистом, отлично знающим свое дело.

При его непосредственном участии были проведены работы по энергосбережению объектов к VI Спортивным играм народов РС (Я). Служба работала по программе «Энергосбережение» с бюджетными организациями по экономии затрат по теплонабжению, вела работу по энергосервисным контрактам. Александр Юрьевич показал себя хорошим организатором, умеющим мобилизовать коллектив на решении сложных технических и организационных задач. Общій трудовой стаж нашего отца 34 года, из них 24 года отданы энергетике.

За большие заслуги награжден знаком «За вклад в развитие МО «Намский улус», Почетными грамотами Глав улуса, ОАО АК «Якутскэнерго», Энергосбыта, Райпотребсоюза.

Жизнь человека ценится не только тем, что он сделал для своей родины, построил дом, посадил дерево, а также и тем, что он оставил после себя, какой след останется на земле после него...

Прежде всего, это наша семья: жена Прасковья Степановна, с которой в любви и счастье прожили около 30 лет и родили 3 сыновей. Сергей и Денис - продолжатели династии энергетиков, потому что Александр Юрьевич открыл новую ступень в династии педагогов Кириллиных - династию энергетиков Аверьяновых. Сергей окончил СВФУ и работает инженером расчетов и режимов Якутского ТЭЦ, женат, имеет 2 дочерей. Денис окончил Уральский федеральный университет им. Б. Ельцина. Работает контролером в ЯО «Энергосбыт» ПАО «Якутскэнерго», имеет сына. Младший сын Кирилл - ученик 10 класса Намской улусной гимназии им. Н.С. Охлопкова.

Александр Юрьевич познал радость и ответствен-

ность не только отцовства, но и радость осознания себя в новом качестве - в качестве дедушки внуков. Это ли не счастье мужа, отца и дедушки?

А.Ю. Аверьянов оставил свое доброе имя как меценат федерации спорта Намского улуса, честно и добросовестно исполнял обязанности народного заседателя по Намскому району, был председателем аттестационной комиссии по повышению квалификации энергетиков.

Ты ушел из жизни слишком рано, Нашу боль не выразишь слова. Спи, родной, ты наша боль и рана, Память о тебе всегда жива.

**Жена, дети, внуки, родные**

Быйыл бихиги дьэ кэргэммитигэр таптыыр кэргэним, аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит, Валерий Романович Кутуков муус устар 4 күнүгэр ыарахан ыарыы кэнниттэн күн сириттэн барда. Кини «Азия оҕолоро» фондатын лауреата, «Гражданская килбиэн» бэлиэ хаһаайына, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕириитин үтүөлээх учуутала, Нам улуунун Ытык киһитэ, боксаҕа спорт маастара, элбэх ыччаты үтүөҕэ кэрэҕэ үөрэппит учуутал, спорт ветерана.

...Кэнники кэмгэ Валера оҕо сааһын наһаа ахтар-саныыр буолбута. Ол иһин кини кэспээниттэн суруйарбын саҕалыым. Кыра эрдэбинэ аҕата Роман Петрович советская-партийнай үлэһит буолан, партия этэринэн үлэли барар эбит. Мэнэ-Хаҥаласка олоро сылдьыбыттар, онно төрөппүт ийэтэ Харитина Алексеевна Попова, ыарахан ыарыыттан ыалдьан күн сириттэн барбыта.

Ийэтэ олус үчүгэй иистэннэн эбитэ үһү, бэл, Илья Егорович Винокуровка Москваҕа барарыгар костюм тикпитин өйдүүр. Ол кэмгэ ийэтэ уҥа илиитин өлөрөн, иистэнэр массыынаҕыгар кыра Валераны, ол саҕана оскуолаҕа бара илик оҕону, туруоран эргитэрэр эбит.

Булдунна олоһун олорбуттар. Онно элбэх нуучча оҕолорун кытта, бэл, Латвияттан, Литваттан көскө кэлбит дьон оҕолоро үөрэммиттэр. Олус үчүгэй Литовка учуутал баара, миигин дьэтигэр илдэн үөрэтэр, аһатар этэ диэрэ. Аҕата кэлин, икки кэргэнин Татьяна Максимовна Горбунованы, биір уол оҕолоох дьахтары кэргэн ылар. Икки өттүттэн биірдии уол оҕолоох дьон уопсай Толя дьин бырааттаналлар. Онтон Намга кэллэр.

Аҕата Түбэ оскуолатыгар, онтон «Хатырык» совхозка дириэктэрдэбит. Валера сайын аайы аймактарыгар Кутуковтарга оттоһор эбит.

Барыскай дьин олус үчүгэй ийэтин курдук саныыр эдьийдээҕэ. Намнааһы орто оскуоланы нуучча кылааһын бүтэрэр. Элбэх күндүтүк саныыр табаарыстардаах. Үөрэнэ сылдьан общественник-тренер курдук оҕолору дьарыктыыр.

Оскуоланы бүтэрэн баран бастаан МТС-ка балтаһытынан, райпоҕа, Средненскэй оройуон тэриллибин кэннэ, райкомга суоппарынан икки оройуон икки ардыларынан түүннэрикүстүрү сылдьыбыта.

1964 с. Сэбиэскэй Армияҕа сулуоспалы барар, онно Хабаровскай байыаннай округка тийэн аккуратнай, каллиграфическай буочардааһын иһин штабка суруксут буолар. Ол сылдьан нуучча уолун Вадим Деулины уонна биір чечен уол (аатын умнубуппун) үһү буолан табаарыстаһпыттар эбит. Армия кэнниттэн үһүн тутуспутунан саҕа аһыллыбыт Хабаровскайдааһы физкультура институтугар киірэллэр, институт бастааы выпускниктара буолаллар. Вадим дьин табаарыһын кытта кэлин да билсэр этилэр. Уонна аатын Валера иккис уолугар биэрэн Вадим дьин ааттаабыта.

Валера эдэр сылдьан боксаҕа күрэхтэһэ аҕардас Россия иһигэр 50-чэ куоракка сылдьыбыт. Онон доҕоро элбэх этэ. Уолбут Вася билгин күрэххэ онно-манна тийдэбинэ, өрүү ээрдэ тыгаллара, телефонуна кэпсэтэн билсэллэрэ. Валера суох буолбутугар араас куораттартан телеграммалар, инстаграм ситиминэн даҕаны хомотолорун биллэрдилэр. Үөрэппит-такайбыт институтта преподаватель-тренер быһытынан хааллараары гыммыттары «Намга барабын», - дьин акаастаабыта. Ол туһунан «Советский спорт» 1971 с. бэс ыйын 30 күнүн хаһыатыгар тахсан турар. Онтон быһа тардан суруйдаһпына манньк: «Сегодня 108 первых обладателей отправляются в путь. Молодые специалисты разъезжаются в разные уголки Дальнего Востока. Якут Валерий Кутуков мог бы выбрать более спортивную «точку», чем Намский район, но он родился на намской земле, вырос там и хочет теперь помогать готовить спортсменов...».

Мин Валералыын Хабаровскай куоракка культура институтугар киірбит сылбар 1970 с. билсінэн, 1971 с. ыал буолбуппун. Сахалартан үһүс ыал студенческой сыбаайба тэрийбиһит. Дойду-бутугар кэлэн үлэ үһүгэр түспүппүт. Бастаан билингитэ 2-с нүөмэрдээх орто оскуолаҕа физруктаабыта, тренераабыта. Онтон 1974 с. мин бүтэрэр сылбар Намнааһы 2-с нүөмэрдээх СПТУ-га көспүтэ, мин клубка үлэ-

лэбэтиим. СПТУ-га үлэлиир кэммитигэр кэлин Валера воспитательнай чаас зауһа буолбута, мин үлэбэр олус көмөлөһөр этэ. Араас тематическай биэчэрдэри, конкурстары тэрийэр этибит.

Уопсайынан да эттэххэ, Валера араас элбэх культуура да, спорт да биллиилээх дьоннорун кытта алтыһан, түргэниик уопсай тыл булара, көмөлөһүннэрэрэ. Лыжнай десант тэрийэрэ, боксаны этэ да барылыбат, спорт бары көрүнэр бастыыр этибит. Ити курдук Граф биэрэгэр 10 сыл олоһуппун.

Оҕолорбут кыра да буолбуттары иһин бириэмэ булан үлэ үһүгэр этибит. 1982-1987 сс. Валерий Көбөкөн орто оскуолатыгар директорунан ананан, онно көһөн тийибиппит. Олохтоохтор олус үчүгүйдик көрсүбүттэрэ. Ол сыл оскуола 50 сыллаах үбүлүйүн тэрийбитэ. Элбэх да үлэни көрсүбүтэ. 5 сыл иһигэр республикаҕа биллэр оскуола буолбута. Көбөкөн 180-ча оҕолоох орто оскуола Россияҕа бастаан Кыһыл Знамя ылбыта.

1987 с. Намга УПК (учебно-производственный комитет) арыллар буолан, онно аҕалбыттара. «Оҕолор оскуоланы бүтэрэллэригэр эбии специальностаах буолуотаахтар», - диірэ: суоппар, тракторист, детсад воспитатель, медперсонал, швея. Эмиэ сүүрэн-көтөн хас тойон, министерствэ борогун атыллаабыта буолуой, ол сылдьан саҕа УПК школатын туттарыта. Ол гынан баран, оччотооһу кэм политиката буолуо, зданиетын билдээһин ылбыттара. Онно төһөлөөх хомойбута буолуой...?!

УПК-ны саппытарын, гимназияны өрө туһуттары кэннэ, Нам 1-кы нүөмэрдээх орто оскуола инновационнай отдельгар директору солбуйааччынан, үөрэх чааһын методийынан үлэлиир, политехнической кылаастары аһар. 2009 с. сааһынан пенсияҕа баран олоһубута.

Мин кэргэммин Валераны кытта 48 сыл биіргэ олоһон кэллим, 5 оҕолохпун, 10-тан тахса сиэнэхпит, 1 хос сиэн оҕолоохпун. Валера киһи быһытынан олус сымнаҕас, үөрүннэн, кыһалҕалаах дьонго өрүү көмөлөһөр этэ. Ол курдук УПК-ҕа директорды сылдьан дьэиэтэ суох үлэһиттэригэр босхо дьэи маһа кэртэрэн, тыаттан киллэрэн көмөлөспүтэ. Аймактарыгар куруутун төһүү күүс, дурда-хахха буолара.

Бихиги аҕабыт ханнык даҕаны кэмгэ олоһорбут олоһунан, үлэлиибит үлэтинэн киэн туттуохпун, кини туһунан сырдык өйдөбүл сүрэхпитигэр өрүү баар буолуоҕа!

**Кэргэн Елена Александровна КУТУКОВА, Нам сэл.**

Специалист информирует

Клещевой энцефалит — острое инфекционное вирусное заболевание, с преимущественным поражением центральной нервной системы.

Как можно заразиться? Возбудитель болезни (арбовирус) передается человеку в первые минуты присасывания зараженного вирусом таежного или лесного клеща вместе с обзобливающей слюной:

- при посещении эндемичных по КЭ территорий в лесах, лесопарках, на индивидуальных садово-огородных участках,
- при заносе клещей животными (собаками, кошками) или людьми - на одежде, с цветами, ветками и т. д. (заражение людей, не посещающих лес),

а также, при употреблении в пищу сырого молока коз (чаще всего), овец, коров, буйволов, у которых в период массового нападения клещей вирус может находиться в молоке. Поэтому в неблагополучных территориях по клещевому энцефалиту необходимо употреблять этот продукт только после кипячения.

Следует подчеркнуть, что заразным является не только сырое молоко, но и продукты, приготовленные из него: творог, сметана и т.д., при втирании в кожу вируса при раздавливании клеща или расчесывании места укуса.

Какие основные признаки болезни?

Для заболевания характерна

КЛЕЩЕВОЙ ЭНЦЕФАЛИТ

весенне-осенняя сезонность, связанная с периодом наибольшей активности клещей. Инкубационный (скрытый) период длится чаще 10-14 дней, с колебаниями от 1 до 60 дней.

Болезнь начинается остро, сопровождается ознобом, сильной головной болью, резким подъемом температуры до 38-39 градусов, тошнотой, рвотой. Беспокоят мышечные боли, которые наиболее часто локализируются в области шеи и плеч, грудного и поясничного отдела спины, конечностей. Внешний вид больного характерен - лицо гиперемировано, гиперемия нередко распространяется на туловище.

Кто подвержен заражению? К заражению клещевым энцефалитом восприимчивы все люди, независимо от возраста и пола.

Наибольшему риску подвержены лица, деятельность которых связана с пребыванием в лесу - работники леспромпхозов, геологоразведочных партий, строители автомобильных и железных дорог, нефте и газопроводов, линий электропередач, топографы, охотники, туристы. Горожане заражаются в пригородных лесах, лесопарках, на садово-огородных участках.

Как можно защититься от клещевого энцефалита?

Заболевание клещевым энцефалитом можно предупредить с помощью неспецифической и специфической профилактики.

Неспецифическая профилактика включает применение специальных защитных костюмов



(для организованных контингентов) или приспособленной одежды, которая не должна допускать заполнения клещей через воротник и обшлага. Рубашка должна иметь длинные рукава, которые у запястий укрепляют резинкой. Заправляют рубашку в брюки, концы брюк - в носки и сапоги. Голову и шею закрывают косынкой.

Для защиты от клещей используют отпугивающие средства - репелленты, которыми обрабатывают открытые участки тела и одежду. Можно использовать следующие репелленты от клещей: «Претикс», «Москитол», «ДЭФИ-антиклещ», «Гардекс-антиклещ», «КОМАРОФФ-антиклещ», «Тундра». От клещей и комаров: «Аутан», «ОФФ», «Гал-РЭТ». Перед использованием препаратов следует ознакомиться с инструкцией.

Каждый человек, находясь в природном очаге клещевого энцефалита в сезон активности насекомых, должен периодически осматривать свою одежду и тело самостоятельно или при помощи других людей, а выявленных клещей снимать.

Меры специфической профилактики клещевого энцефалита включают:

- профилактические прививки против клещевого энцефалита проводятся лицам отдельных профессий, работающим в эндемичных очагах или выезжающим в них (командированные, студенты строительных отрядов, туристы, лица, выезжающие на отдых, на садово-огородные участки);

- серопрививку (непривитым лицам, обратившимся в связи с присасыванием клеща на эндемичной по клещевому вирусному энцефалиту территории, проводится только в ЛПО). Все люди, выезжающие на работу или отдых в неблагополучные территории, должны быть обязательно привиты.

Где и как можно сделать прививку от клещевого энцефалита? В Российской Федерации зарегистрированы несколько вакцин против клещевого вирусного энцефалита. Прививку от клещевого энцефалита можно сделать в прививочных пунктах на базах поликлиник, медсанчастей, здравпунктов учебных заведений после консультации врача.

Следует запомнить, что завершить весь прививочный курс против клещевого энцефалита необходимо за 2 недели до выезда в неблагополучную территорию.

Что делать и куда обращаться, если Вы не привиты и находитесь на опасной неблагополучной по клещевому энцефалиту территории и произошло присасы-

вание клеща? Не привитым лицам проводится серопрививка - введение человеческого иммуноглобулина против клещевого энцефалита в течение 96 часов после присасывания клещей и обращения в медицинские организации. Как снять клеща?

Лучше это сделать у врача в травматологическом пункте в поликлинике по месту жительства или любом травматологическом пункте

Снимать его следует очень осторожно, чтобы не оборвать хоботок, который глубоко и сильно укрепляется на весь период присасывания.

При удалении клеща необходимо соблюдать следующие рекомендации:

- захватить клеща пинцетом или обернутыми чистой марлей пальцами как можно ближе к его ротовому аппарату и держа строго перпендикулярно поверхности укуса повернуть тело клеща вокруг оси, извлечь его из кожных покровов,
- место укуса продезинфицировать любым пригодным для этих целей средством (70% спирт, 5% йод, одекол),
- после извлечения клеща необходимо тщательно вымыть руки с мылом,
- если осталась черная точка (отрыв головки или хоботка) обработать 5% йодом и оставить до естественной элиминации.

Снятого клеща нужно доставить на исследование в кабинет травмы толога поликлиники в рабочие дни, выходные в приемное отделение стационара №1.

Отделение медпрофилактики

Table with multiple columns containing names of individuals and their professional details, including titles like 'МКУ «Управление образования МО «Намский улус»', 'МДОУ «Сардаана» обо саадын коллектива', and various educational and medical roles.

1945 сыл ыам ыйын 9 күнүгэр, биһиги Ийэ дойдубут көгүлдүн уона тутулуга суох буолуутун иһин кырыктаах кыргыһы, фашизмы букатыннаахтык үлтүрүтүүтүнэн түмүктэнээбиттэн ыла 74 сыл ааста. Нам оройуонтан 1849 киһи сэриигэ ыгырыллыбытыттан, 841 саллаат сэриигэ өлбүтүнэн аабыллара. Чуолкайдаммыт сыыспаралар этэллэринэн, биһиги оройуоммуттан сэри хонуутугар 1117 киһи охтубут, 529 киһи эргиллибит.

Сэри сыйлара ыраатан истэхтэрин аайы кэнэбэски көлүөнэ кыргыһы толонуугар букатынны хаалбыттары махтана ахтыхтаах, кинилэр ааттарыгар сүгүрүйүөхтээх.

Бам ыйын 8 күнүгэр Нам сэлиэнньэтин Кыайыны скверигэр киһэ 8 чаастан «Өйдөбүннүк чүмэчи» митинг ыытылынна. Улууспут дыно-сэргэтэ үгэс быһыытынан Кыайыны күнэ буолуон иннинэ мустан, геройдуу охтубут буйуннары кэриэстэ-

Бам ыйын 9 күнүгэр Ржев куорат немецкэй-фашистскэй халабырдыттартан босхоломмота 76, Аҕа Дойду сэриитигэр Кыайыны өрөгөйдөөбүтэ 74 сылларын бэлиэтиир парад Нам сэлиэнньэтин Ржев аннынааҕы кыргыһыга охтубут хорсун буйуннарга аһаммыт сквертэн саҕаланна.

2 сыл устата барбыт сүнгэн суолталаах Ржев аннынааҕы кыргыһыга Нам улуухуттан 79 буйун тыын былдыаһыктаах уоттаах кыргыһыга кыттыбыта. Кинилэр тустарынан эдэр көлүнэбитигэр кэпсирбит ытык иэспит буолар. Манна сүүһүнэн санаа холбоспут ытык махтал бэлиэтэ - кэриэстэбил гирлянда уурулунна. Өрөгөйдөөх Кыайыны күнүнэн «Нам улууһа» МТ баһылыга Юрий Слепцов, Ленскэй нэһилиэк баһылыга Андрей Новгородов, нэһилиэк ветераннары сэбиэтин председателэ Дмитрий Елисеев, депутаттар сэбиэттэрин председателэ Александр Кириллин мустубут дыноу эбэрдэллэтилер, улуу сэриигэ олохторун биэрбит биер дойдулаахтарбыт үйэ саас тухары өлбөөдүйбэт ааттарын кэриэстэтилер.

Нам улуунун байыаннай комиссара Олег Вознай салалтатынан байыаннай колонналар Ржевскэй уулуссаттан Кыайыны скверигэр тийэ күргүөмүнэн хаамтылар. Манна оскуола үөрэнэччилэрэ, баһаарынай чаас, ис дыыала салаатын, доруобууа харыстабылын үлэһиттэрэ, бойобуой дьайылылар кыттылаахтара, пограничнай сэриигэ сулууспалаабыттар байыаннайды таһан, былаах, транспаран, араас өнөөх шардары тутан, Кыайыны скверигэр биер сомоҕо буолан киирдилэр.

Нам алын сүһүөх оскуолатын эдэр армеецтара литературнай монтаж туруордулар, байыаннайды хааман ыйырттылар. Улуус салалтата, бэтэрээннэр сэбиэттэ-

## «ӨЙДҮҮБҮТ» МИТИНГЭ ЭЛБЭХ КИҢИ КЫТЫННА

этилер, өйдөбүннүк чүмэчи уматан, дьоллоох олоҕу уһансыбыттарга ытыктабыл иһин биллэрдилэр.

Чуумпуран туруу мүнүүтэтэ биллэриллэр. «Нам улууһа» МТ баһылыга Юрий Слепцов, улуус ветераннары сэбиэтин председателэ Софья Кобякова, Ленскэй нэһилиэк дьаһалтатын ыччат дьыалатыгар специалистһа А. Афанасьев мустубут дыноу эбэрдэллэтилер.

Улуус баһылыга Юрий Слепцов: «74 сыл анараа өтүгэр сэбиэскэй норуот аан дойдуну немецкэй-фашистскэй сабардааһыныттан босхолообута. Бу сыллар тухары дьоллоох, эйэлээх олоххо олорон кэллибит. Биһиги эһэлэрибит, эбэлэрибит, аҕаларбыт, ийэлэрибит фашизм аан дойдуну кыайбатын туһугар турууласпыттар, тыыннарын толук уурбуттара. Бүгүн



аҕа көлүөнэ дыон кинилэр хорсун быһыыларын ыччаптыгыгар тиэрдээри муһунубут.

Билигин аан дойдуга Сэбиэскэй Армия улуу кыайытын араастаан токурутуу бара турар. Россия баарын

тухары кырдыктаах дьыалабытын дакаастыы туруохпут.

Бу сквергэ мин эһэм аата суруллан турар. Кини 1942 сыллаахха Курскэй Дугаҕа сураҕа суох сүппүтэ. Мин манна кэлэн кини аатын көрө-

бүн, кининэн киэн туттабын».

Суруналыыс, Сэбиэскэй Армия гвардиятын капитана Иннокентий Иванов «Тыыннаахтар умнубат сыллара» ырыанан сэри ыар сыллары, тыыннаах хаалбыттары ытык иэстэрин санатта. Нам 2-с №-дээх орто оскуолатын үөрэнэччитэ Тая Гуляева «Помните», Нам алын сүһүөх оскуолатын үөрэнэччитэ Снежана Крымкова «Зажги свечу памяти» хоһоону ис дууһаларыттан аахтылар.

Тэрээһин өйдөбүннүк чүмэчилэринэн «Помним» диэн тылы таһааран суруйуунан түмүктэннэ. Быйыл үгэс ыччат, аҕам саастаах дыон кэлэн, көхтөөх кыттыыны ыллылар, бүгүнгү дьоллоох олохпут иһин сырдык тыыннара быстыбыт буйуннары ытыктыылларын, кинилэр хорсун быһыыларын сыаналыылларын биллэрдилэр.



## КИЛБИЭН КЫАЙЫНЫ УМНУПЛУБАТ

рэ мемориальнай комплексу үйэлээх уотун таһыгар өйдөбүннүк гирлянда уонна сибэкки уурдулар. Кыайыны Скверигэр үөрүүлээх митингэ үгэс киһи мустан, кутурҕан мүнүүтэтэ биллэриллиннэ.

«Нам улууһа» МТ баһылыга Юрий Слепцов: «1418 хоңук устата Сэбиэскэй Армия дойдубутун босхолоурга геройдуу сэрииллэнэн Улуу Кыайыны аҕалбыта. 27 мөл. киһи кыргыһы толоонугар эргиллибэтти охтубута. Бу 27 мөл. геройу 1-дии мүнүүтэ туран кэриэстиирбит буоллар, 50 сылы быһа туруо этибит. Бу 27 мөл. киһи парадтаан аһара буоллар, 19 суукканы быһа тохтообокко хаамыахтара этэ.

Нам улуунуттан 1829 киһи сэриигэ ыгырыллыбыта. Онтон 1117-тэ сэри толоонугар геройдуу охтубута, 529 эрэ киһи дойдутугар эргиллибитэ. Биһиги биер дойдулаахтарбыт улуу кыргыһыларга: Ржевкэ, Ленинградка, Курскэй Дугаҕа, Москва анныгар о.д.а кыттыбыттар, кыайыны уһансыбыттар. Тыылга кырдыаҕаһыттан эдэригэр тийэ түүннэри күүстэри бэйэлэрин харыстаммакка үлэлээбиттэрэ.

Сэри кэмигэр саха норуота эстэр турукка киирбитэ. Онуоха, биһиги биер дойдулаахпыт И.Е. Винокуров И.В. Сталинга туруорсан, норуотун хоргууан өлүүттэн быһаабыта.

Сэри буолбатаҕа буоллар, сахала билигин мөлүйүөнүнэн ахсааннаах буолуо этибит. Бүгүн мин ис сүрэхпиттэн биһиги ветераннарытыгар сүгүрүйэбин. Албан аат буоллун, сэриигэ охтубут буйуннарытыгар!»

Улуус депутаттарын сэбиэтин председателэ Иван Попов: «Бэҕэһээ нэһиликтэринэн Кыайыны парадтарытыгытыннар. Албан аат полкалары хаамтылар. Хомойуох иһин, улууспутугар 4 эрэ сэри ветерана хаалла. Бүгүн Арбынтан төрүттээх сэри кыттыылааҕа Михаил Николаевич Соловьев кэлэн Кыайыны парадгар кыттар.

Эһиһил Кыайыны скверэ кэнэтиллэн, сангардыллаахтаах. Көрдүү этэрээттэр сураҕа суох сүппүт буйуннар ааттарын үйэтитиигэ ситимнээхтик үлэһиттэр. Көмүллэ сытар сирдэрин булан аймахтарыгар биллэрэллэр».

Улуус бэтэрээннэрин сэбиэтин председателэ Софья

Кобякова, Намнааҕы военкомат начальнига Олег Вознай РФ оборонатын министрствотын, СР байыаннай комиссарын; РФ доруобуйатын харыстабылын туйгуна, Нам улуунун Ытык киһитэ Василий Никонов тыыл бэтэрээннэрин ааттарыттан эбэрдэллэтилер. Нам улуунун ыччакка дьыалатын специалистһа Марат Петров улуус эдэр дыонун аатыттан эбэрдэтигэр дьоллоох, эйэлээх олох иһин ытык бэтэрээннэригэр махталын тиэртэ.

Бу күн дыно-сэргэ сэри уоттаах толоонугар охтубут геройдары сүгүрүйэ кэриэстээтэ, сэрииттэн тыыннаах эргиллэн кэлбит хорсун биер дойдулаахтарбытын, тыылга үлэлээбит ытык кырдыаҕастарбытын чиэстээтэ. Суруналыыс, «Воинскэй килбиэн иһин» мэтээл кавалера Иннокентий Иванов «Тыыннаахтар умнубат сыллара, «День Победы» ырыалары толорбутун мустубут дыон олус долгуйан туран иһиттилэр, «Үһүс көлүөнэ» оскуола бөлөҕүн вальсын сэргии көрдүлэр, тэһнэ үңкүүлэстилэр.

Ытыктыыр бэтэрээннэрибитин минньигэс саллаат хааһытынан күндүлээтилэр. Аҕам саастаах дыонмут «Сан-

далы» остолобуойга бырааһынныктааҕы эбиэскэ ыгырыллан, ирэ-хоро кэпсэттилэр, дуоһууа сынньаннылар.

Салгыы 2 чаастан А. Шестаков аатынан норуот айымньытын дьизитигэр Улуу Кыайыны аналлаах «Письма с фронта» диэн театризованнай кэһиэр буолла. «Сардаҕа» кинотеатрга Н. Лугинов сэһэнигэр олозуран уһуллубут, аан дойдугааҕы кинофестивальга «Көрөөччүлэр биһирэбиллэрэ» анал ааты ылбыт «Мин үрдүбэр күн хаһан да киирбэт» диэн сахалыы киһиэҕэ босхо сырытылар. П.И. Сивцев аатынан Намнааҕы кырайы үөрэтэр музейга Кыайыны аһаммыт быыстапка турда.

Тэрээһин Үйэлээх уот атыгар бэтэрээннэри кытта өйдөбүннүк хаартыскаҕа түһүүнэн түмүктэннэ. Ийэ дойдулары, норуоттары туһугар бэйэни харыстаммакка, туруулаһан туран үлэлээбит ытыктыыр дыонутугар эйэлээх олоххо кырдыар саас кыһалҕатын билбэккэ, бар дыоннуг ортотугар өссө да уһундук олурун диэн алгыс тылбытын аныбыт.

А. КОРЯКИНА

Кылаабынай редактор В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР:

редакторы солбуйааччы — 41332, хаһыаты таһыы — 41332, бухгалтерия — 41141, факс — 41141.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительства, «Нам улуунун «Энсиэли» хаһыат редакцията» автономнай учреждение. Сибээс, информационал технологиялар уонна маасабай коммуникациялар эйгэлэригэр кэтээн көрүүгэ Федеральнай сулууспа СР управлениетыгар 2012 с. олунньу 7 күнүгэр регистрацияламмат нүөмэрэ — ПИ №ТУ14-0216.

Сурукка ааккытын-суолгугун, үлэһитин, дьыэбит аадырыһын чопчу ыйын. Редакцияга киирбит суруктар төһөрүллүбэттэр. Автор этэрэ хаһыат санаатыннын мэдди биер буолбат.

«Э СИЭЛИ» - Нам улуунун хаһыата.

Редакция, издатель аадырыһа: 678380, СР, Нам улууһа, Нам сэлэ, Ст. Платонова уул., 1/2 корп. Типография аадырыһа: Дьокуускай к., Вилюйскэй переулук, 20 E-mail: Namtsy41141@mail.ru

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУо типографиятыгар бэчээттэннэ.

Аадырыһа:

Дьокуускай к., Вилюйскэй переулук, 20

Формата А3. Кээмэйэ 3,0 бэчээт. лиис

Көңүл сыананан атылланыр

Индекс — Р0005. Тиража — 1000 экз.

Бэчээкэ илии баттаньтын графига — 12:00 ч. 15.05.2019 с.

Бэчээкэ илии баттанна — 11:20 ч. 15.05.2019 с.